

Obligatorisk erklæring/forside

Kandidatnummer: Monica Bøe

Bruk navn der det ikke foreligger kandidatnummer.

Navn på studiet: Master i familierapi og systemisk praksis

Navn på eksamen: Masteroppgave

Emnekode: MAFAM-502

Innleveringsfrist: 27. mai 2016

Antall ord: 23 833

Jeg erklærer herved at min eksamensbesvarelse:

1. ikke gjengir andres eller eget arbeid uten å oppgi kilde
2. oppgir alle referanser i litteraturlisten
3. verken helt eller delvis er en kopi av andres eksamensarbeid eller andre typer arbeid
4. verken helt eller delvis har vært brukt til samme eller en annen eksamen ved denne høøgskolen eller et annet lærested i Norge eller utenlands

Jeg er kjent med at brudd på disse bestemmelser er å betrakte som fusk.

Jfr. lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høøgskoler § 4-7 og § 4-8, forskrift 11. desember 2015 nr. 1665 om opptak, studier, eksamen og grader ved VID vitenskapelige høøgskole § 30, samt retningslinjer for behandling av fusk eller forsøk på fusk ved VID vitenskapelig høøgskole fastsatt 18. desember 2015.

Sett kryss:

Ja:

Nei:

Jeg tror ikke jeg har noen oppskrift...

En kvalitativ studie av miljøterapeuters relasjonsarbeid med unge i barneverninstitusjoner, og hvilke faktorer som påvirker dette arbeidet.

Monica Bøe

VID vitenskapelige høyskole

Veileder: Lennart Lorås
Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis
27. mai 2016
Institutt for sosialt arbeid og familieterapi, Mafam 2012 -2
Antall ord: 23 833

Sammendrag

I min nåværende jobb innen institusjonsbarnevernet, forstår jeg relasjon både som et mål og et verktøy i arbeid med barn og unge. Miljøterapeutene i min arbeidshverdag beskriver sitt arbeid med relasjoner svært ulikt. Dette har ført til et ønske om å få vite mer om disse beskrivelsene, samt hva som påvirker relasjonsarbeidet med denne målgruppen.

Problemstillingen ble derfor: *Hvilke faktorer beskriver miljøterapeuter som betydningsfulle for relasjonsarbeid med plasserte barn og unge.* For å svare på denne problemstillingen gjennomførte jeg semi-strukturerte intervjuer med fire miljøterapeuter. Jeg brukte analysemetoden Interpretative Phenomenological Analysis, og kom frem til tre hovedfunn med underfunn: (1) *Strukturelle og personlige faktorer som utgangspunkt for relasjonsarbeidet*, med underfunn a) *Terapeutens faglige og personlige utgangspunkt for relasjonsarbeidet* b) *Kontekstuelle faktorer* c) *Arbeidsoppgaver og struktur.* (2) *Posisjonering i relasjonsarbeidet*, med underfunn a) *Nonverbal kommunikasjon* b) *Maktrollen* c) *Balansegang mellom nærhet og avstand.* (3) *Relasjonsarbeid med utgangspunkt i daglige hendelser*, med underfunn a) *Samskaping av relasjonen og felles meningskaping* b) *Ressursfokus og tykke historier* c) *Relasjonsarbeid gjennom terapeutisk samvær.*

Av funnene kommer det frem at informantene integrerer flere teoretiske perspektiver i sitt faglige utgangspunkt for arbeidet, og at de bruker seg selv som person på ulike måter. Informantene beskriver relasjonsarbeidet i en vid forståelsesramme der flere kontekstuelle faktorer har innvirkning. Den miljøterapeutiske organisasjonen med strukturer og arbeidsoppgaver beskrives som både et verktøy og et hinder i arbeidet. Funnene viser videre at informantene posisjonerer seg i forhold til ungdommen, blant annet ved en bevegelse mellom nærhet og avstand. Posisjoneringen baserer seg i stor grad på den nonverbale kommunikasjonsutvekslingen i relasjonen. Det kommer frem i beskrivelsene at informantene bruker sin maktrolle i relasjonsarbeidet, og at denne påvirker relasjonen på ulik måte. Denne påvirkningen avhenger av graden av *transparens* hos informantene og fra hvilken posisjon makten utøves fra. Institusjonskonteksten fører til at relasjonsarbeidet på flere måter tar utgangspunkt i daglige hendelser. Tid og samvær i det miljøterapeutiske arbeidet gir muligheter for å skape felles forståelse og få øye på ressurser hos ungdommene. Institusjonskonteksten kan bidra til mulighet for relasjonell resonans mellom informant og ungdom, men innebærer også en risiko for relasjonell dissonans med negative konsekvenser.

Nøkkelord: *Relasjonsarbeid, miljøterapi, nonverbal kommunikasjon, makt, samskaping.*

Takk

Til tross for at dette har vært et ensomt prosjekt, har jeg opplevd at jeg har hatt mange rundt meg som har gjort det mulig å levere en ferdig masteroppgave. Det er derfor flere jeg ønsker å takke.

Først og fremst vil jeg takke mine fire informanter som har delt av sin tid og sine beskrivelser. Deres bidrag har vært helt vesentlig for at denne oppgaven ble til, men også faglige refleksjoner og diskusjoner har vært ringvirkninger av deres historier. Tusen takk!

Arbeidsplassen min og alle kollegaene mine fortjener en stor takk! Lignende fleksibilitet og takhøyde skal man lete lenge etter. Tiden og tilliten jeg har fått av Thomas, Erik-Jan og Roy har vært spesielt viktig for at jeg greide å gjennomføre dette.

Veilederen min Lennart har også vært en kjempehjelp. Takk for gode diskusjoner og konstruktive, konkrete og ikke minst lynraske tilbakemeldinger underveis. Jeg vil også takke for påminnelser om å sende fra meg tekst. Det har vært helt nødvendig for å holde presset oppe!

Jeg vil også takke familien min. Både «Oppigard» og «Midt mellom» har bidratt med praktisk hjelp og moralsk støtte i denne prosessen. Kriseteamet har også vist seg å fungere når det har vært nødvendig. Takk til Bøes vaskeri og barnepasstjeneste, og til Tormod for korrekturlesing og avgjørende teknisk støtte.

En helt spesiell takk til Ada. Den eneste som har kunnet stilne «masterstøyen» i bakhodet helt og holdent. Du er verdens mest tålmodige fireåring. Snart kan vi innkassere «premien» og sette oss på flyet til varmere strøk.

Til slutt vil jeg takke medstudenter i både Bergen og Oslo, og klasselærere Sari og Anne for fire fantastiske år! En ekstra takk til Bergensdelegasjonen, som har vært gode å ha mellom samlingene.

Bergen 18. mai 2016

Monica Bøe

Innhold

1 Innledning.....	8
1.1 Hensikt og problemstilling.....	8
1.2 Avgrensing av oppgaven.....	9
1.3 Oppgavens oppbygning.....	9
1.4 Begrepsavklaring.....	10
2 Teori.....	11
2.1 Miljøterapi.....	11
2.1.1 Relasjoner i miljøterapi.....	12
2.1.2 Den integrerte miljøterapeutrollen.....	13
2.1.3 Selvavsløring og relasjonell resonans.....	13
2.1.4 Tidens betydning.....	14
2.1.5 Terapeutisk samvær.....	15
2.2 Sosialkonstruksjonisme som epistemologisk posisjon.....	15
2.2.1 Relasjonell praksis og samskaping av relasjonen.....	16
2.2.2 Sosialkonstruksjonisme og terapi.....	17
2.3 Systemisk perspektiv.....	18
2.3.1 Systemisk familierterapi og utviklingspsykologi: en integrering.....	18
2.4 Kommunikasjonsteori.....	20
2.4.1 Fem aksiomer for kommunikasjon.....	20
2.5 Narrativ praksis.....	22
2.5.1 Fyldigere identitetshistorier.....	23
2.5.2 Det fraværende men implisitte.....	23
2.6 Løsningsfokusert terapi.....	23
2.6.1 Unntak og ressurser.....	24
2.7 Den terapeutiske alliansen.....	24
2.8 Makt.....	25
2.8.1 Makt i den terapeutiske relasjonen.....	25
2.9 Posisjonstaking.....	26
2.10 Relevant forskning.....	26
3 Metode.....	29
3.1 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	29
3.2 Avgrensing.....	29
3.3 Egen for forståelse.....	30

3.4 Kvalitativ forskning og semi- strukturert intervju	30
3.5 Forskningsdesign	31
3.5.1 Utvalg og rekruttering	34
3.5.2 Utforming av intervjuguiden	35
3.5.3 Gjennomføring av intervjuene	35
3.5.4 Transkribering	36
3.6 Etiske hensyn	37
3.6.2 Om å forske på egen arbeidsplass	37
3.6.3 Informert samtykke og anonymitet	38
3.6.4 Oppbevaring av materiale	38
3.6.5 Mulige belastninger for deltakerne	38
3.7 Validitet og reliabilitet	39
3.8 Mulige begrensninger ved studien	39
4 Presentasjon av funn	41
4.1 Strukturelle og personlige faktorer som utgangspunkt for relasjonsarbeidet	42
4.1.1 Terapeutens faglige og personlige utgangspunkt for relasjonsarbeidet	42
4.1.2 Kontekstuelle faktorer	45
4.1.3 Arbeidsoppgaver og struktur	48
4.2 Posisjonstaking i relasjonsarbeidet	49
4.2.1 Nonverbal kommunikasjon	49
4.2.2 Maktrollen	51
4.2.3 Balansegang mellom nærhet og avstand	53
Oppsummering	54
4.3 Relasjonsarbeid med utgangspunkt i daglige hendelser	54
4.3.1 Samskaping av relasjonen og felles meningsskaping	54
4.3.2 Ressursfokus og tykke historier	55
4.3.3 Relasjonsarbeid gjennom terapeutisk samvær	56
5 Diskusjon av funn	58
5.1 Strukturelle og personlige faktorer som utgangspunkt for relasjonsarbeidet	58
5.1.1 Terapeutens faglige og personlige utgangspunkt for relasjonsarbeidet	59
5.1.2 Kontekstuelle faktorer	61
5.1.3 Arbeidsoppgaver og struktur	63
5.2 Posisjonstaking i relasjonsarbeidet	63
5.2.1 Nonverbal kommunikasjon	63

5.2.2 Maktrollen.....	65
5.2.3 Balansegang mellom nærhet og avstand.....	67
5.3 Relasjonsarbeid med utgangspunkt i daglige hendelser	67
5.3.1 Samskaping av relasjonen og felles meningsskaping	68
5.3.2 Ressursfokus og tykke historier.....	69
5.3.3 Relasjonsarbeid gjennom terapeutisk samvær	70
6 Avsluttende kommentarer	72
6.1 Implikasjoner for praksis	74
6.2 Fremtidige forskningsspørsmål.....	75
9 Litteraturliste.....	76
Vedlegg	

1 Innledning

Min første erfaring med *relasjonens betydning* i arbeidet med barn, fikk jeg som nitten år gammel sommervikar i en bolig for barn med autisme. Jeg skulle ha ansvar for en ti år gammel jente, og hadde lest meg grundig opp på informasjon om jenten og hennes diagnose. Jeg gikk også opplæringsvakter sammen med jentens primærkontakt, så jeg følte meg godt forberedt til min første vakt alene. I løpet av den første vekten opplevde jeg likevel at ferdighetene og språket jeg hadde observert hos dette barnet var borte. Hun kunne ikke overføre det hun hadde lært i relasjonen med primærkontakten, til relasjonen med meg. Vi måtte begynne på nytt, og brukte sommeren til å lære sammen. Denne opplevelsen ga meg erfaring med at arbeid med barn krever noe mer enn kunnskap om diagnoser og opplæring i metode.

Interessen for relasjonens betydning i arbeidet med barn og unge har fulgt meg gjennom arbeid i barnehage og etter hvert som miljøterapeut og avdelingsleder innen barnevernsfeltet. I min nåværende jobb er relasjoner det viktigste, og noen ganger eneste, vi arbeider med. Tankene mine om relasjonens betydning i arbeidet med barn og unge har blitt bekreftet gang på gang gjennom praksis. Etter hvert har utdanning og lesing av litteratur og forskning understøttet denne oppfatningen.

Min stilling har gjort at jeg har gått utenom turnus. Slik har jeg fått bli kjent med mange ulike miljøarbeidere- og terapeuter. Jeg opplever at personalet snakker om sitt eget relasjonsarbeid på ulike måter. En kollega beskrev i en samtale at hans rolle var å være «en bauta». En annen kollega i en annen sammenheng var opptatt av å skynde seg avgårde til klatrehallen sammen med ungdommen for å «jobbe med relasjonen». Dette har bidratt til en økt nysgjerrighet i å få vite mer om hvordan miljøterapeuter beskriver sitt arbeid med relasjoner, og hvilke faktorer som påvirker dette arbeidet.

1.1 Hensikt og problemstilling

Med dette prosjektet har jeg ønsket å få økt innsikt i informantenes egne beskrivelser av hvordan de arbeider med relasjoner, og hva som påvirker relasjonsarbeid med ungdommer som er plassert i barneverninstitusjoner. Problemstillingen ble derfor: *Hvilke faktorer beskrives av miljøterapeuter som betydningsfulle for relasjonsarbeid med plasserte barn og unge*. Jeg har ønsket å belyse problemstillingen ved hjelp av tre forskningsspørsmål:

- *Hvordan arbeider miljøterapeuter med relasjonsarbeid i praksis?*
- *Hvilke muligheter og begrensninger gir institusjonskonteksten?*
- *Hvordan påvirker profesjonelle og private faktorer relasjonsarbeidet?*

1.2 Avgrensing av oppgaven

Miljøterapi tar blant annet i bruk atferdsterapeutiske, kognitive, psykodynamiske og systemiske prinsipper (Olkowska og Landmark 2009). I tillegg til at miljøterapien forholder seg til andre terapeutiske retninger, eksisterer den også som en egen terapeutisk form (Olkowska og Landmark 2009). Jeg har ønsket å belyse forskningsfunnene ved hjelp av teori inspirert av systemiske og narrative praksiser, og samtidig integrere noe av det som er særegent for institusjonskonteksten og miljøterapi. Av plasshensyn vil hverken miljøterapi eller systemisk og narrativ teori vil bli uttømmende beskrevet i oppgaven. Isteden fokuserer jeg på utvalgte elementer fra teoriene som jeg mener kan belyse forskningsfunnene.

1.3 Oppgavens oppbygning

Kapittel en i oppgaven er en innledning, og presentasjon av problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål. Her vil også avgrensing og begrepsavklaring bli presentert. I kapittel to vil jeg presentere miljøterapi og sosialkonstruksjonisme, samt teori fra systemisk og narrativ praksis. Jeg har også valgt å presentere en utvikling i fagfeltet, der elementer fra utviklingspsykologi integreres med et systemisk og narrativt perspektiv. Kapittelet inneholder også tilgjengelig forskning av relevans for oppgavens tema. I kapittel tre presenterer jeg forskningsdesignet for studien, og begrunner metodiske valg jeg har gjort underveis. I kapittel tre vil jeg også beskrive forskningsprosessen, presentere utvalget, gjennomføringen av studien, og diskutere validitet og reliabilitet ved metoden. Kapittelet inneholder også en presentasjon av noen etiske hensyn ved studien. Kapittel fire presenterer tre funn med underfunn, som ble resultatet av analysen. Disse funnene vil bli diskutert i kapittel fem, i lys av relevant teori. I oppgavens siste kapittel vil jeg presentere mine avsluttende kommentarer, og implikasjoner for praksis. Forslag til videre forskning vil også bli omtalt i dette kapittelet.

1.4 Begrepsavklaring

Med begrepet relasjonsarbeid i oppgaven mener jeg miljøterapeutens arbeid med å skape og opprettholde betydningsfulle relasjoner til ungdommene de jobber med. Begrepene *informant* brukes om deltakerne i studien, og viser også til deres rolle som miljøterapeuter. *Personalet* brukes i tilfellene der informantens beskrivelser inkluderer kollegaer. Jeg vet at noen av de unge som beskrives i intervjuene kan betegnes som barn i forhold til alder, men har likevel brukt begrepet *ungdommen* konsekvent om disse. I en del av litteraturen brukes begreper som «klient» eller «pasient» om den som mottar hjelp. I presentasjonen av den aktuelle litteraturen, har jeg forholdt meg til begrepene som er brukt i denne.

2 Teori

I dette kapittelet vil jeg presentere teori som jeg mener er aktuell i forhold til min problemstilling, og mine forskningsfunn. Jeg vil starte med å presentere teori om miljøterapi, og teori om sosialkonstruktivisme. Videre har jeg valgt å ikke forholde meg utelukkende til én teoretisk retning, men velger å presentere ulike teorier inspirert fra systemteori og narrativ terapi. Jeg vil også presentere en utvikling der elementer fra utviklingspsykologi og tilknytningsteori integreres i en systemisk eller narrativ forståelsesramme.

2.1 Miljøterapi

Miljøterapi er en terapeutisk form som har eksistert i over femti år, og kan være vanskelig å definere entydig (Olkowska og Landmark 2009). Historisk sett har miljøterapien røtter tilbake til 1800- tallet og det som blir kalt den moralske behandlingsbevegelsen (Vatne 2006). Denne bevegelsen, sammen med utviklingen av medisinen som vitenskap, førte til en humanisering av behandlingsforholdene for «sinnslidende» (Vatne 2006). Med den moralske behandlingsbevegelsen kom asylene, som hadde til hensikt å gjenopprette pasientenes kontroll over eget liv. Denne moralske reformen innebar i utgangspunktet fravær av tvang, men behandlingen skulle «oppdra» pasientene etter gjeldende moralske normer, og trussel om tvang og maktmidler var hele tiden til stede. Skjerming som fenomen i psykiatrisk behandling kan også tilbakeføres til denne perioden (Vatne 2006). Samtidig med den «moralske» behandlingsbevegelsen førte medisinsens avviksfokus til en diagnostisk kultur der det ble lett etter årsaker til atferd «inne i» individet (Vatne 2006).

Kritikken mot asylene ble reist på slutten av 1950- tallet av Erving Goffmann, som pekte på de totale organisasjonenes stigmatisering og diskriminering av enkeltpersoner (Vatne 2006). Omtrent samtidig hevdet filosofen Michel Foucault at behandlingsreformen var en ny form for maktutøvelse. Disiplineringen av menneskene kalte han for bruk av mikromakt (Vatne 2006). Disiplineringsprosesser er nødvendige for å opprettholde et velordnet samfunn, men makt må betraktes som negativ når «[...] den ekskluderer, undertrykker, sensurerer, tilslører og gir opphav til en snever forståelse av virkeligheten» (Vatne 2006:36).

Ved Maxwell Jones og Belmont Hospital i England ser vi starten på reformen *det terapeutiske samfunn* (Vatne 2006). Denne reformen medførte en revolusjonering av miljøets betydning i psykiatriske behandlingsinstitusjoner. Det ble innført demokratiske behandlingsprinsipper

basert på verdier som tillit, åpenhet, fellesskap og aksept. En liberal holdning der ytre grensesetting ble erstattet med tiltak rettet mot å utvikle indre styring ble innført (Vatne 2006). Denne radikale endringen ble muliggjort ved utviklingen av medisinsk behandling, som dempet psykotiske symptomer og normaliserte avvikende atferd (Vatne 2006).

Utviklingen av individualterapeutiske metoder førte til at terapien ble flyttet til kontorer, og miljøterapi ble et supplement til den primære behandlingen som var individuell terapi. Med dette gikk det terapeutiske demokratiseringsidealet tapt (Vatne 2006). En stadig økende kritikk av institusjonene på 1980 tallet fører til et økt fokus på integrering av pasienter i lokalsamfunnet og en avinstitusjonalisering av psykiatrien (Vatne 2006).

Miljøterapi blir ofte forbundet med virksomhet i ulike institusjoner der det foregår arbeid med barn, ungdom, voksne og personer med psykisk utviklingshemning (Olkowska og Landmark 2009). I forhold til barnevernsfeltet, har det etter forvaltningsrevisjonen i 2004 vært en tilsiktet politikk å redusere bruken av barneverninstitusjoner til fordel for fosterhjem ved plassering av barn og unge utenfor hjemmet (www.bufdir.no). Ved utgangen av 2014 var 1255 barn plassert i barneverninstitusjon (www.bufdir.no). Larsen (2004) skriver at barn og unge som plasseres i institusjon etter barnevernloven, gjerne har flere tiltak bak seg før institusjonsplasseringen. Med seg har de ofte tidlige, mange og vedvarende dårlige relasjonserfaringer (Larsen 2004).

2.1.1 Relasjoner i miljøterapi

Flere definisjoner av miljøterapi vektlegger betydningen av samhandlingsmønstre som fremmer vekst. Solfrid Vatne (2006) viser som eksempel til en definisjon av Andersen (1997) som fremhever at miljøterapi er ressursfokusert. Hensikten er beskrevet som det å oppnå utvikling, vekst og modning hos pasientene, noe som skjer gjennom relasjonserfaringer. Miljøterapi kan altså defineres som en «[...] systematisk bruk av interaksjon mellom pasient og miljøterapeut» (Vatne 2006: 28).

Olkowska og Landmark (2009) beskriver relasjonen som både et mål og et verktøy i miljøterapeutisk arbeid. Terapeut og klient kan erfare at følelser, retning på det terapeutiske arbeidet og intensjon med dette kan deles i et felles fokus. De beskriver miljøterapi som en eklektisk tilnærming, der organisasjonen bygger opp virksomheten gjennom å ta i bruk flere

ulike teoretiske perspektiver. Miljøterapi, i følge forfatterne, inneholder et systematisk prinsipp, et strukturelt prinsipp og et relasjonelt prinsipp (Olkowska og Landmark 2009).

2.1.2 Den integrerte miljøterapeutrollen

Larsen (2004) beskriver den profesjonelle rollen og miljøterapeuten som person, som to sider av samme sak. Dette kaller han den integrerte miljøterapeutrollen. I det miljøterapeutiske arbeidet kreves det kunnskap; om grupper, individ, miljø og metoder. Larsen skriver at denne kunnskapen må integreres med erfaring, både profesjonell og personlig. Larsen snakker ikke her kun om personen, men om personen *i organisasjonen*. Han understreker at den mest egnede kan bli uegnet i en dårlig fungerende organisasjon. For at det i det hele tatt skal være aktuelt å snakke om miljøterapeutrollen må organisasjonen fungere, ved for eksempel at oppgaver og fagsyn er klart formulert (Larsen 2004).

2.1.3 Selvavsløring og relasjonell resonans

Forbindelsen mellom det private og profesjonelle i terapi blir i litteraturen kalt «self-disclosure», eller selvavsløring (Olkowska 2012). Per Jensen (2007) setter fokus på selvavsløring i en familierapikontekst i sin doktorgradsavhandling. Jensen forstår selvavsløring i forbindelse med refleksivitet og selvrefleksivitet¹, og beskriver terapi som en arena der profesjonelle og personlige temaer møtes (Jensen 2007). Selvavsløring kan derigjennom forstås som utsagn som avslører noe personlig ved terapeuten (Hill og Knox 2002, i Olkowska 2012).

Jensen (2007) refererer til Janine Roberts, som skriver at terapeuten har et ansvar for at ikke avsløringene fører til en skadelig opplevelse for klienten (Roberts 2005 i Jensen 2007). Roberts viser hvordan utrygge avsløringer kan føre til at klienten opplever seg kritisert eller undertrykket gjennom terapeuten avsløringer. Slike avsløringer kan for eksempel handle om utsagn som avslører terapeuten tilhørighet til en bestemt sosial klasse (Jensen 2007).

Jensen viser til en studie av Protinsky og Coward (2001). De har funnet at god integrering mellom terapeuten personlige og profesjonelle selv, henger sammen med terapeuten

¹ Refleksivitet handler om å kunne se andre innenfra og seg selv utenfra. Selvrefleksivitet handler om å ha et forhold til de prosesser som foregår i en selv (Schibbye 1982, gjengitt i Røkenes og Hanssen 2012).

erfaring. De hevder at etter rundt ti års klinisk erfaring har terapeuten integrert disse rollene på en slik måte at det gir en fordel i den terapeutiske prosessen (Jensen 2007).

Jensen (2007) bruker begrepet «relasjonell resonans» om det som skjer når klienter presenterer historier som minner terapeuten om egne profesjonelle eller personlige erfaringer. Dette begrepet innebærer hva som skjer i terapeutens følelser og tanker, og *mellom* terapeut og klient. I Jensens kart over relasjonell resonans betegner «gjensidig resonans» en felles forståelse i terapeut-klient relasjonen. En slik forbindelse kan være artikulert eller ikke-artikulert. Videre kan den gjensidige resonansen punktueres² av både klient og terapeut, som mer eller mindre støttende, eller mer eller mindre utfordrende (Jensen 2007).

Jensen (2007) bruker begrepet «relasjonell dissonans» om de tilfellene der klienten vekker ubehagelige følelser eller atferd hos terapeuten. Dette kan hindre terapeutens nysgjerrighet eller empati ovenfor klienten, og kan føre til en forringing eller et brudd i den terapeutiske relasjonen (Jensen 2007).

2.1.4 Tidens betydning

Den terapeutiske tiden, slik den er beskrevet hos Larsen (2004), forstås både strukturelt og innholdsmessig. Tid forstått strukturelt innebærer tidsmessig struktur og grenser innad i institusjonen. Mer overordnet kan tid som struktur handle om hvor lenge den unge skal være plassert. Innholdsmessig betyr den terapeutiske tiden at det må være realistiske muligheter til å etablere kontakt, og et relasjonsmessig innhold i miljøterapeutens arbeid med den unge (Larsen 2004).

Tid i miljøterapeutisk arbeid gir også mulighet for at miljøterapeuten kan være tilstede i de fleste situasjonene klienten til enhver tid befinner seg i. Temaer eller utfordringer som trer frem i ulike situasjoner blir dermed synlig, og miljøterapeuten kan bekrefte ungdommen, eller hjelpe til med å arbeide med utfordringer som måtte dukke opp (Olkowska og Landmark 2009).

² Når vi punktuere gir vi informasjon et navn, eller en avgrenset mening (Jensen 2009).

2.1.5 Terapeutisk samvær

Olkowska og Landmark (2009) skriver at miljøterapien åpner muligheter for terapeutisk samvær mellom klient og terapeut. Klienten eller ungdommen har ofte mer behov for *samværet* enn *samtalen*. Terapeutisk samvær muliggjør at klienten og terapeuten kan være sammen i aktiviteter og jobbe med utfordringer og mestring, uten at den terapeutiske samtalen har hovedfokus. «I samværet kan det gis både tid og rom, struktur og tilgjengelighet, relasjon og grenser, som klienten kan benytte seg av i sin utvikling» (Olkowska og Landmark 2009: 101). Larsen (2004) skriver at aktivitet i miljøterapeutisk arbeid er en god kombinasjon av lek og alvor. Aktiviteter sammen gir mulighet for utvikling av samspillsferdigheter, utfordring og mestring. Terapeutisk samvær bidrar også til en overførbarhet fra det terapeutiske rommet til klientens hverdag, som er et av premissene for at miljøterapi skal ha optimal effekt (Olkowska og Landmark 2009).

2.2 Sosialkonstruksjonisme som epistemologisk posisjon

Epistemologi betegner læren om grunnlaget for all viten (Langdridge 2006), og epistemologiske antagelser hos en forsker vil påvirke både hvordan forskning *oppfattes* og hvordan den *gjennomføres* (Kvale og Brinkmann 2009). Den filosofiske diskusjonen om hva kunnskap er, og hvordan den kan oppnås har lange tradisjoner (Langdridge 2006). I denne diskusjonen er positivismen et av hovedperspektivene. Positivismen betegner et tradisjonelt vitenskapssyn, og legger til grunn et enkelt forhold mellom vår oppfattelse av verden, og verden i seg selv (Langdridge 2006). En positivist vil tro at en objektiv tilnærming er mulig, og at kunnskap kan utvikles ved å ta i bruk standardiserte mål og instrumenter (Dallos og Vetere 2005). En modifisert form av positivismen, som mange støtter seg til, vil inkludere at vi forstår verden gjennom måten vi oppfatter den på (Langdridge 2006).

Fordi forskere er grunnleggende uenig i synet på hvordan kunnskap genereres har den tradisjonelle vitenskapelige tilnæringsmåten vært under hardt angrep de siste 20 årene (Langdridge 2006). En av de epistemologiske posisjonene som står i motsetning til en positivistisk tilnæringsmåte er sosialkonstruksjonismen (Langdridge 2006). I motsetning til positivisten vil en sosialkonstruktivist være «opptatt av å forstå hvordan mennesker konstruerer sin sosiale virkelighet» (Langdridge 2006: 250).

Andy Lock og Tom Strong (2014) understreker at sosialkonstruksjonisme ikke er en ensartet skoleretning. Den er vidtfavnende og preget av mangfold. Det som virker samlende er noen

felles grunnforståelser. En grunnforståelse i sosialkonstruksjonismen er at den fokuserer på *mening og forståelse* som de sentrale aspektene ved menneskelig aktivitet. Meningsskaping har røtter i sosial interaksjon, og er basert på en overenskomst om hvordan symboler skal forstås. (Lock og Strong 2014). Meningsfullt språk er, i følge Kenneth Gergen, et produkt av innbyrdes sosial avhengighet. «Alt, hvad vi regner for virkeligt, er socialt konstrueret. Eller, sagt mere dramatisk, *intet* er virkeligt, før folk er enige om, at det er det» (Gergen og Gergen 2013: 9).

Måtene vi skaper mening på er også tids- og steds spesifikke (Lock og Strong 2014). Sosiale fenomener må derfor forstås i lys av spesifikke sosiale og historiske betingelser, og er ikke statiske hendelser som kan måles (Langdridge 2006). Videre er ikke sosialkonstruksjonisten opptatt av å avdekke essensielle egenskaper hos mennesket, men av å beskrive prosesser innenfor sosiokulturelle handlinger. Disse handlingene produserer de diskursene³ som menneskene konstruerer seg innenfor (Lock og Strong 2014).

2.2.1 Relasjonell praksis og samskaping av relasjonen

Lock og Strong (2014) beskriver Kenneth og Mary Gergens arbeid med *relasjonelle praksiser*. Sentralt i Gergens arbeid står tanker om at praktikerens, eller den profesjonelle, ikke har monopol på å vurdere samarbeidet med en klient, og nytteverdien av dette. Slike vurderinger eller bedømmelser konstrueres i relasjonell samhandling (Lock og Strong 2014). I en slik forståelse av relasjonell praksis er relasjonen mellom klienten og praktikerens noe som *fremforhandles*. Dette gjøres på en slik måte at praktikerens ideer eller språk ikke får forrang over klientens. En slik relasjonell praksis legger til grunn at praktikerens må handle på en fleksibel og etisk måte, som ikke er forhåndsbestemt. Den legger også til grunn at klienten inviteres til en aktiv rolle i utforming og opprettholdelsen av dialoger (Lock og Strong 2014).

På 1980 tallet skjedde det en bevegelse i kommunikasjonsteorifeltet. Fra tanken om at man kunne observere og forstå relasjonene i et system, vokste det frem en erkjennelse av at det ikke er mulig å plassere seg selv i en observatørposisjon, utenfor et system (Jensen og Ulleberg 2012). Annenordenskybernetikken fikk dermed gjennomslag i fagfeltet, noe som

³ Diskurs er en bestemt måte og snakke om og forstå verden på (Jørgensen og Phillips 1999, i Øfsti 2010). Diskursbegrepet forutsetter en oppfatning om at språket er konstituerende for hvordan vi forstår verden og det sosiale livet. Slik er språket ikke bare en avspeiling av virkeligheten, men noe som aktivt intervensjonerer i det vi kaller virkelighet (Øfsti 2010).

innebar en bevegelse mot en mer samarbeidsrettet og fokusert samskaping av relasjonelle mønstre, sammen med klienten eller familien (Lock og Strong 2014).

En av Gregory Batesons viktige ideer var i den anledning at vi ko-utvikles sammen med dem vi samhandler med. Dette gjelder også terapeuter og rollene de spiller når de utvikler meninger og handlinger sammen med klientene. Bateson minner oss også om at mening oppstår på minst to nivåer: det informasjonsmessige og det relasjonelle (Lock og Strong 2014).

2.2.2 Sosialkonstruksjonisme og terapi

I følge Kenneth og Mary Gergen (2013) er det spesielt tre former for terapi som er kompatible med sosialkonstruksjonismens åpenhet for ulike virkeligheter. Den første som beskrives av forfatterne er narrativ terapi og denne retningens fokus på å gjenskepe historier, fortelle nye historier, og dermed åpne for nye måter å handle på. Korte og løsningsfokuserede terapier er også en terapiform som favner en åpenhet for ulike virkeligheter, ved at den fokuserer på en positiv fremtid heller enn en dårlig fortid. Den tredje terapiformen som nevnes er postmoderne terapi og den «ikke vitende holdning». Med en slik posisjon har terapeuten en nysgjerrighet etter å få vite hvordan deltakerne konstruerer sin verden (Gergen og Gergen 2013). Felles for disse tre terapiformene er at endring vokser frem fra klientenes forståelse av egen virkelighet (Gergen og Gergen 2013: 38).

Flere fagpersoner understreker sosialkonstruksjonismens implikasjoner for terapeutisk praksis. Laura Fruggeri (1992) beskriver at med sosialkonstruksjonismen kommer det en endring i oppfatningen om terapeutens ensidige kontroll i terapiprosessen. Mening er sosialt konstruert, og terapeuten har ikke makt til selv å endre, eller bestemme retning for endring hos klienten. Fruggeri skriver at utviklingen av den terapeutiske prosessen, og resultatet av den, er en gjensidig avhengig prosess mellom terapeut og klient. Dette kaller Fruggeri *co-construction*. David Campbell er opptatt av hvordan vi konstruerer verden, og skaper relasjoner: «[...] we operate within a feedback loop, within relationships that gives us feedback, which we, in turn, feed in to; this is how we're constructing the world and building our relationships» (David Campbell, i Burck, Barratt og Karver 2013: 4).

2.3 Systemisk perspektiv

Det systemiske perspektivet representerer et brudd med en mekanistisk forståelse av verden, og et fokus på årsak-virkning tenkning. Det fjerner seg også fra individperspektivet og en lineær årsaksforklaring, og fokuserer på relasjonsperspektiv og sirkulære prinsipper som et alternativ. Dette bruddet har blitt kalt et paradigmeskifte (Jensen 2009).

Begrepet *relasjon* er av stor betydning innen den systemiske forståelsen. Begrepet representerer «[...] overgangen fra å studere individets egenskaper til å forstå fenomener som et uttrykk for et samspill mellom mennesker, og mellom mennesket og den situasjon mennesket befinner seg i» (Jensen 2009:26). Også kontekst er et sentralt begrep i en systemisk forståelse, og tanken om at uten kontekst har ingenting noen mening (Bateson 2002).

2.3.1 Systemisk familierapi og utviklingspsykologi: en integrering

Dallos og Vetere (2009) skriver at tankesettet i den systemiske terapien kanskje har beveget oss i en retning der man har oversett de individuelle følelsesmessige erfaringene i de enkelte par og familier, og kunnskap om hvordan personlighet og identitet utvikles. Johnsen og Torsteinsson (2012) skriver at familierapi i det 21. århundre er preget av at grensene for ulike modeller viskes ut. God integrering krever at man ikke ureflektert tar litt herfra og derfra, men at man presiserer hva, hvordan og hvorfor. I boken *Systemic therapy and attachment narratives* integrerer Dallos og Vetere elementer fra utviklingspsykologi og tilknytningsteori med narrativ praksis. Dette er et eksempel på en slik integrering som Johnsen og Torsteinsson skriver om.

Magne Mæhle (2007) tar i sin doktorgrad for seg viktigheten av å integrere kunnskap fra utviklingspsykologi, og det han kaller *barnespesifikk kunnskap* i terapi med barn og unge som målperson⁴. Han hevder at for å drive etisk og forsvarlig terapi med barn og unge er det nødvendig med barnespesifikk kunnskap om hva som er godt eller dårlig for barn og unge å oppleve. I denne sammenhengen er det noen prinsipper i systemisk familierapi som Mæhle finner problematiske. Disse prinsippene er den *ikke-vitende posisjon* og avvisningen av *terapi-ekstern* kunnskap (Mæhle 2007).

⁴ Med barnespesifikk kunnskap mener Mæhle utviklingspsykologiske elementer som tilknytningsteori, tidlig samspill og temperamentsforskning.

Ikke-vitende posisjon og terapi-ekstern kunnskap

Begrepet ikke-vitende posisjon ble introdusert av Harlene Anderson og Harold Goolishian i 1992, og handler om at terapeuten er den som skal bli informert av klienten (Bagge 2007). Terapeuten bør ha en innstilling som uttrykker nysgjerrighet, og ønske om å vite mer, i motsetning til å uttrykke forutinntatte oppfatninger og forventninger om klienten (Bagge 2007).

For Jaakko Seikkula er den ikke-vitende posisjon utgangspunktet for dialogen i den åpne samtalen. Ved å forme sine spørsmål på bakgrunn av pasientens fortellinger, er terapeuten hele tiden *på vei* til å forstå (Bagge 2007). Minuchin beskrev terapeuten som en ekspert med fokus på «informert usikkerhet» (Bagge 2007). Arlene Anderson (2005) understreker at ikke-vitende posisjon *ikke* betyr at terapeuten ikke vet eller kan noe, eller at dette skal forkastes. Ikke-vitende posisjon representerer derimot en ydmyk holdning til egen kunnskap, respektfull og aktiv lytting, undring, respekt og åpenhet i forhold til den andre og dens perspektiv (Bagge 2007)

Mæhle (2000) gjengir DeShazers påstand om at det ikke er noe utenfor terapirummet som kan hjelpe oss til å forstå hva som foregår i terapien. Denne påstanden sammen med ikke-vitende posisjon, ser Mæhle på som problematiske. Disse posisjonene, i følge Mæhle, skiller mellom *terapi-intern* og *terapi-ekstern* kunnskap der den første blir ansett som nødvendig, og den siste blir avvist. Mæhles påstand er at i motsetning til voksne er barn underlagt voksnes vurderinger og valg. Dermed blir det umulig å drive terapi med barn uten noen grunnleggende forestillinger om hvordan barn er og hvordan de påvirkes av andre (Mæhle 2007). Hans mening er at terapi med barn [...] må finne sin legitimering utenfor terapiprosessen i noen allment aksepterte standarder for normalitet, mental helse og utvikling» (Mæhle 2007:23).

Mæhle (2007) viser også til Michael White og hans posisjon til at vitenskapelig kunnskap kan virke undertrykkende på klienten. Klienten kan enten underordne seg, eller gjøre opprør mot kunnskapen, begge deler vil umuliggjøre dialog om ulike synspunkter. Mæhle (2007) argumenterer mot dette med å vise til Whites eget begrep «the condition of transparency⁵». Begrepet betyr at terapeuten «viser kortene» ved å gi klienten innsikt i de tanker og ideer som styrer terapeuten, og oppmuntre klienten til å stille spørsmålstegn til disse. Mæhle ser «[...]

⁵ White bruker dette begrepet i *Deconstruction and therapy* (1993) i Gilligan og Price (red) *Therapeutic conversations*.

ingen grunn til at en ikke kan gjøre det samme når det gjelder tanker og ideer som er forankret i forskning» (Mæhle 2007:32).

2.4 Kommunikasjonsteori

En forutsetning for systemisk forståelse er kommunikasjonsteori, og i følge Jensen (2009) kan man si at det å benytte kommunikasjonsteori for å forstå samspill i sosiale systemer *er* systemisk forståelse.

2.4.1 Fem aksiomer for kommunikasjon

Kommunikasjonsteori, slik den er beskrevet av Watzlawick, Bavelas og Jackson (1967) inneholder fem aksiomer for kommunikasjon:

1. Man kan ikke *ikke* kommunisere
2. All kommunikasjon har et innholds- og et relasjonsaspekt
3. Punktueringen av den andres kommunikasjon påvirker relasjonen
4. Mennesker kommuniserer både digitalt og analogt
5. Kommunikasjon som symmetrisk og komplementær

Aksiom 1 handler om at vi alltid kommuniserer. Selv når vi ikke sier noe, eller lar være å forholde oss til de rundt oss, kommuniserer vi. Stillhet, på samme måte som ytringer, har meningsverdi. Fordi det er umulig å *ikke* kommunisere, er det også umulig for andre å *ikke* respondere på vår kommunikasjon. Man kan heller ikke si at kommunikasjon bare forekommer når den resulterer i en felles forståelse, det vil si når den er intendert, bevisst eller vellykket (Watzlawick m. fl. 1967).

Aksiom 2 beskriver at kommunikasjon alltid har et innholds- og et relasjonsaspekt. *Innholdet* i kommunikasjonen handler om alt som er kommuniserbart, uavhengig om det som kommuniseres er sant eller usant eller innehar validitet. Relasjonsaspektet ved kommunikasjonen handler om hvordan deltakerne i utvekslingen ser på seg selv eller den andre (Watzlawick m. fl. 1967). Et eksempel som kan illustrere dette er en informasjonsutveksling, der en av partene gir en beskjed til den andre: «Jeg forventer at du har rapporten klar i løpet av dagen». I tillegg til innholdsaspektet i denne beskjeden, sier

beskjeden også noe om hvordan den som kommuniserer ser på seg selv (jeg er i posisjon til å gi ordre) og den andre (du trenger tydelige beskjeder for å få jobben gjort). Watzlawick, Bavelas og Jackson (1967) hevder at i «sunne» relasjoner er hovedvekten av kommunikasjonen preget av innholdsaspektet. I mer «usunne» relasjoner er det på den andre siden en konstant kamp om relasjonens karakter, og relasjonsaspektet i kommunikasjonen blir dermed mer fremtredende.

Aksiom 3: I en kommunikasjonsutveksling vil det være en stor flyt av beskjeder og ytringer, både verbale og nonverbale. Aksiom nummer tre handler derfor om hvordan vi punkterer disse meldingene, og organiserer dem i grupper som vi skaper mening av (Watzlawick m. fl. 1967). Vi kan se for oss et møte der flere kollegaer nærmer seg en avgjørelse som en av deltakerne, Lise, er uenig i. Geir avbryter Lise når hun snakker, med å si at «dette orker jeg ikke bruke mer tid på». Lise responderer deretter med sinne. Avhengig av hvordan man punkterer, og grupperer meldingene skaper vi mening av det som skjer. Enten at den sinte responsen fra Lise henger sammen med hvordan møtet utvikler seg, eller at sinnet er en direkte respons på avbrytelsen fra Geir. Om punkturing generelt er positivt eller negativt er ikke et poeng i følge Watzlawick, Bavelas og Jackson (1967). Punkturing er helt nødvendig for å organisere kommunikasjon, og avgjørende for den videre interaksjonen. *Ulik* punkturing kan likevel føre til konflikt i en relasjon. Et kjent eksempel på dette er fra parrelasjonen, der *hun* maser og *han* trekker seg unna. Paret punkterer ulikt, slik at han ser sin tilbaketrekking som en respons på hennes mas, mens hun på sin side maser som en respons på hans tilbaketrekking (Watzlawick m. fl. 1967).

Aksiom 4 beskriver hvordan mennesker kommuniserer både digitalt og analogt. Den digitale kommunikasjonen betegner definerte elementer i kommunikasjonen, som ord (Watzlawick m. fl. 1967). Også spesifikke gester, der det er bred enighet om meningen i disse, er eksempler på digital kommunikasjon. Den analoge kommunikasjonen innebærer alt det vi kommuniserer nonverbalt, som kroppsspråk, mimikk og toneleie. Watzlawick m. fl.(1967) knytter dette til aksiom to: den digitale kommunikasjonen kobles til det innholdsmessige, og den analoge kommunikasjonen til relasjonsaspektet i det som blir kommunisert.

Aksiom 5 beskriver hvordan kommunikasjon er symmetrisk eller komplementær, avhengig av relasjonen mellom deltakerne i kommunikasjonsutvekslingen (Watzlawick m. fl. 1967). I symmetriske relasjoner punkterer deltakerne på likhet, de forsøker å ligne på hverandre. En slik relasjon fører ofte til at deltakerne konkurrerer med hverandre. I en komplementær

relasjon punktuere deltakerne på ulikhet, de utfyller hverandre (Jensen 2009). I en komplementær relasjon er en av deltakerne i en overordnet posisjon ovenfor den andre. Dette kan være sosialt eller kulturelt betinget, som mor-barn eller doktor-pasient relasjonen. Det kan også være en relasjonell stil innad i den enkelte dyade⁶ (Watzlawick m. fl. 1967). Bateson (2002) skriver at jo mer person A i en symmetrisk relasjon viser en gitt atferd, jo mer sannsynlig er det at B vil vise den samme atferden. I en komplementær relasjon vil atferden til B være ulik, men utfyllende den gitte atferden hos A.

2.5 Narrativ praksis

Narrativ terapi, eller narrativ praksis er begreper som oppstod gjennom arbeidene til Michael White og David Epston på slutten av 1980 tallet (Lundby 2009). White var interessert i, og inspirert av 70- tallets familierapi, men ønsket at det narrative perspektivet skulle være et alternativ til systemteorien (Lundby 2009, Jensen 2009). Blant Whites inspirasjonskilder var Batesons kommunikasjonsideer og særlig Foucaults skrifter om sosial disiplinering. Foucaults skrifter gir et perspektiv på hvordan identitet skapes i et samspill av historiske, kulturelle og sosiale krefter, og ikke individuelt i enkeltpersonens indre (Lundby 2009).

En gjennomgående oppfatning i moderne psykologi og psykiatri, er tanken om at det er noe sykt, feil eller patologisk ved mennesker som viser avvik eller symptomer, altså *personen er problemet*. Denne oppfatning ble utfordret av Bateson og hans fokus på samspillet i sosiale systemer; *Relasjonen er problemet*. Disse to problemforståelsene ble raskt sett på som to sider av samme sak (Lundby 2009). Som en rød tråd i arbeidet til Michael White er derfor ønsket om å forstå mennesker med problemer uten å marginalisere eller patologisere dem. Han lanserer rundt 1980 en tredje måte å forstå problemer på, nemlig *problemet er problemet*. Denne formuleringen ble ikke skapt om en teoretisk ide hos White, men vokste frem som en idé gjennom hans praksis (Lundby 2009). I dette arbeidet var utviklingen av det White kalte *eksternalisering* av problemet essensielt. White (2009) skriver at eksternaliserende samtaler setter en praksis med å objektivere problemet opp mot en kulturell praksis med å objektivere mennesket. Dette gjør det mulig å oppleve egen identitet som adskilt fra problemet.

Virkingen av en slik eksternalisering kan bidra til å redusere uenighet om hvem som er ansvarlig for problemet, og redusere følelser som for eksempel opplevelse av skyld eller

⁶ Dyade betegner en konstellasjon av to. For eksempel mor-barn eller mann-kone. En dyade kan være et subsystem i for eksempel en familie (Jensen 2009).

mislykkethet. Ved å flytte fokuset fra personen eller relasjonen kan mennesker ta tilbake kontrollen over problemets innflytelse i livet sitt (Lundby 2009).

2.5.1 Fyldigere identitetshistorier

Narrativ betyr «fortellende» og i narrativ praksis ønsker man å utvide folks narrative ressurser, og gjøre det mulig for dem å endre sitt forhold til sine egne historier. Bak ligger tanken om at «Livserfaringene våre er alltid rikere enn fortellingene om hvem vi er» (Lundby 2009:12). White (2009) skriver at gjennom nyfortellende samtaler stimuleres folk til å bevege seg i nye retninger, og til å utvide fortellingene om sitt liv. Nyfortellende samtaler hjelper folk til å inkludere de mer oversette delene av sin historie, de som ikke passer inn i den dominerende, og problemrettede fortellingen. Disse oversette erfaringene kaller White (2009) «usedvanlige vendinger» eller «unntak». Narrativ praksis er utvidende ved at den bidrar til at identitetshistoriene kan fortelles på en fyldigere måte. Oppmerksomheten rettes også mot de delene av folks historier som *ikke* kan forstås i lys av problemet (Lundby 2009).

2.5.2 Det fraværende men implisitte

Begrepene om det fraværende men implisitte er inspirert av filosofen Jaques Derrida og dekonstruksjonismen (Holmgren 2008). Dekonstruksjonismen tar utgangspunkt i påstanden om at tegn får mening gjennom forholdet til andre tegn, og ikke fordi de viser til en objektiv sannhet (Dybvig og Dybvig 2003). Hos mennesker med en negativ identitetskonklusjon er det de negative fortellingene som dominerer. Mennesker som lever med negative fortellinger om seg selv, for eksempel at de aldri lykkes, må nødvendigvis ha erfaringer med det motsatte for å kunne respondere på erfaringer med *ikke* å lykkes (Holmgren 2008). Narrativ praksis forsøker å trekke frem de underordnede fortellingene, for at personene med en negativ identitetskonklusjon kan fremstilles på en mer foretrukken måte (Holmgren 2008).

2.6 Løsningsfokusert terapi

En terapiretning som har fokus på ressurser og løsninger hos klienten er løsningsfokusert terapi (LØFT). Denne retningen er knyttet til Steve de Shazer og Insoo Kim Berg, og er en retning som tar utgangspunkt i et mestrings- og resiliensperspektiv basert på klientens egne løsninger og unntak fra problemet (Johnsen og Torsteinsson 2012). I LØFT ser terapeuten

etter tidligere løsninger og unntak og bruker nåtids- og fremtidsorienterte spørsmål som det primære terapeutiske redskapet. *Hva* vi snakker om, og *hvordan*, blir viktig fordi forandring er noe som skjer i språket (Johnsen og Torsteinsson 2012). Løsningsskapende praksis insisterer på at klientene selv er eksperter i sitt eget liv (DeJong og Berg 2002).

2.6.1 Unntak og ressurser

DeJong og Berg (2002) skriver at et viktig poeng i LØFT er å utforske unntakene. Det vil si erfaringer med at problemet burde oppstått, men ikke gjorde det. Det å spørre etter, og utforske unntakene, gjør at klientens spesifikke sterke sider kommer frem (DeJong og Berg 2002). I boken *Children's solution work* beskriver Berg og Steiner (2003) hvordan LØFT kan anvendes med barn. En av de viktige erfaringene forfatterne har gjort seg gjennom praksis er at løsningene som barn kommer frem til, ikke nødvendigvis har noen sammenheng med det opprinnelige problemet. Tilnærmingen gjør også at terapeuten lærer mye om klientens ressurser, egenskaper og talenter; kunnskap som kan brukes i det løsningsskapende arbeidet. Berg og Steiner (2003) understreker også at i arbeidet med barn er det viktig at terapeuten tilpasser seg barnets språkutvikling, og deres kommunikasjonsform. Barns kommunikasjon baserer seg ikke utelukkende på det lingvistiske språket⁷.

2.7 Den terapeutiske alliansen

Johnsen og Torsteinsson (2012) beskriver hvordan kjennetegnene for den terapeutiske relasjonen er ulikt for de forskjellige familierapiretningene. Sosialkonstruktivismen har preget familierapifeltet siden 1990- årene, noe som har bidratt til vektleggingen av samskaping og det terapeutiske forholdet i fagfeltet (Johnsen og Torsteinsson 2012). I dag er interessen for terapeutisk relasjon og terapeutisk posisjon høyt på dagsordenen, og familierapiutdanning har forholdet mellom det profesjonelle og det personlige ved terapeuten som et viktig tema (Johnsen og Torsteinsson 2012).

Med tilnærmingen *praksisbasert evidens* setter Barry Duncan fokus på det at en positiv allianse mellom terapeut og klient er en av de faktorene som er best egne til å forutse et godt resultat av terapien (Duncan 2012). «Satt i perspektiv er endringen som skyldes alliansen, omtrent fem til syv ganger så stor som endringen som kan tilskrives en bestemt modell eller

⁷ Lingvistisk betyr *språkvitenskapelig* (Berulfsen og Gundersen 2000).

teknikk» (Duncan 2012: 38). Duncan viser til Wampold og Brown (2005) som har funnet at faktorer som er knyttet til terapeuten står for mer av variansen i utfallet, enn noe annen behandling som gis. Kun slått av det klienten selv bringer inn i prosessen (Duncan 2012).

2.8 Makt

Makt er utledet av det latinske begrepet *potere*, og betyr å være kapabel (Vatne 2006). I Foucaults (1999) forståelse av makt, er ikke makten en institusjon, en struktur eller en bestemt styrke som bestemte personer innehar. Han skriver om makt at den «[...] oppstår i hvert øyeblikk, i ethvert punkt eller snarere i hver relasjon mellom et punkt og et annet» (Foucault 1999: 104). Foucault argumenterer for at makt ikke er en eksisterende eller bestemt størrelse, men noe som oppstår overalt og hele tiden. Makttilstander kan være lokale og ustabile, og utøves i et vekselspill (Foucault 1999).

Vatne (2006) skriver at makt betyr å ha kapasitet til å handle, samt styrke og innflytelse til å gjennomføre noe. Hun skiller mellom *konstruktiv* makt og *overmakt* i en et pasient- hjelper forhold. Konstruktiv makt handler om å gi fra seg eller dele makt, noe som kan bidra til myndiggjøringen av den andre. Overmakt vil si at hjelperen inntar en posisjon der makt tas fra den andre, enten skjult eller åpent.

2.8.1 Makt i den terapeutiske relasjonen

Relasjonen mellom fagperson og klient er en komplementær relasjon, der roller og forventninger gjerne er definert på forhånd (Røkenes og Hansen 2012). I en slik relasjon skapes det gjerne en tilknytning og en avhengighet. Dette er en naturlig del av relasjonen, men det kan også åpne for misbruk av makt (Røkenes og Hansen 2012). Vatne (2006) skriver at makt i en omsorgsrelasjon kan være en barriere for gjensidig kommunikasjon og forståelse. Dersom hjelperen tar seg makt til å definere både hva som er problemet og hva som kan være hjelpsomme handlinger, kan dette avvike strekt fra pasientens egne oppfatninger. Dette kalles også *definisjonsmakt*. Det er hjelperen som definerer hva den andre har behov for.

Et godt resultat i terapi er avhengig av en positiv allianse mellom terapeut og klient (Duncan 2012). For at denne alliansen eller relasjonen skal være fruktbar, mener Vatne (2006) at måten en anvender makt på er viktig. Hun skriver at «Deling av makt er en forutsetning» (Vatne 2006: 208).

2.9 Posisjonstaking

Posisjoneringsteori sees på som en poststrukturalistisk og sosialkonstruktivistisk teori (Burell 2011) og den beskriver hvordan posisjonering skjer i alle samtaler og interaksjon mellom mennesker. I samtaler foregår det flere former for posisjonering hele tiden, og posisjoner er i konstant endring (Harrè og Langenhove 1999 i Burell 2011). Posisjonering er relasjonell, slik er en persons posisjonering som sterk, avhengig av en annens posisjonering som svak.

David Campbell er en systemisk familierapeut som har bygget videre på posisjoneringsteori (Burk, Baratt og Kavner 2013). Campbell er opptatt av terapeutens posisjon som desentralisert, der terapeuten deler ansvaret med de andre deltakerne i rommet. Campbell er også opptatt av posisjoner i terapirummet, og stiller spørsmål om hvilken posisjon noe blir sagt ut i fra, og fra hvilken posisjon det blir oppfattet (Burck m. fl 2013). Campbell snakker også om nærhet og distanse i terapeutens relasjon til klientene. Terapeutene er «outsidere» sier Campbell. De trenger en posisjon der de kan trekke seg tilbake og observere det som skjer. For Campbell handler mye av terapien om denne bevegelsen; om å gå veldig nært, og så trekke seg tilbake (Burck m.fl 2013).

2.10 Relevant forskning

I forskning rundt fenomenet terapeutisk allianse er Bordins definisjon mye brukt. Bordin delte opp allianse i tre komponenter; enighet om terapiens mål, enighet om terapeutiske oppgaver og det emosjonelle båndet mellom terapeut og klient. Bordin mente selv at denne definisjonen var generell, og kunne brukes uavhengig av tilnærminger til terapi (Svendsen 2007).

I arbeidet med prosjektet har jeg gjort et systemisk litteratursøk, og har søkt på ordene relasjon, relasjonsarbeid og terapeutisk relasjon/allianse. Jeg har også søkt på disse ordene i kombinasjon med barnevern, miljøterapi, miljøterapeut, og miljøarbeid. Jeg har gjennomført søk i søketjenestene Oria og Dora, samt søk i Google og Google scholar. I mitt litteratursøk finner jeg flere studier som har identifisert en del kvaliteter eller egenskaper som kjennetegner en dyktig miljøterapeut, og hvilke kvaliteter de unge har satt pris på hos sine hjelpere. Jan Storøs (2009) hovedoppgave, «å gå over brennende bruer», er en kvalitativ studie av barnevernsgdommers overgang til en selvstendig tilværelse. Et av funnene i denne undersøkelsen var at de informantene som hadde opplevd en positiv flytting fortalte om god relasjon til minst én omsorgsperson. Fosterforeldre og miljøterapeuter ved institusjon var

hyppigst nevnt. Interesse, forpliktelse og engasjement var stikkord blant informantene som gjorde relasjonen betydningsfull (Storø 2009).

Larsen (2004) henviser til flere studier som setter fokus på kvaliteter ved den gode hjelperen: Kreuger (1986) hevder at dyktige miljøterapeuter viser fleksibilitet uten ettergivenhet og sensitivitet uten å miste den profesjonelle distansen. Han trekker også frem evnen til å bruke sin autoritet uten å være undertrykkende. Vedeler trekker frem engasjement og variasjon som forutsetning for en «positiv påvirkning» (Larsen 2004). Hornemann (1996) har delt inn hjelperne i fire kategorier, der «utfordrer» ble fremhevet som den beste hjelperen av ungdommene. Denne hjelperen brydde seg, konfronterte og utfordret de unge. «utfordrer» var også en som tok i mot kjeft (Larsen 2004). Edwardsens studie fra 1998 er en annen studie som viser hvor viktig og avgjørende de unges opplevelse av relasjonen til de voksne er (Larsen 2004).

Duncan (2012) setter også fokus på hva det er som utgjør forskjellene i vellykkethet mellom de ulike terapeutene. Han viser til forskning som viser at sammen med evnen til å danne sterke allianser, er også terapeutens evne til å mobilisere klientens ressurser og medvirkning av stor betydning (Duncan 2012). Når klienten har en opplevelse av terapeuten som personlig engasjert, når de samarbeider heller enn å gi direktiver og er empatisk og varmt bekreftende, forutsier det positive terapeutiske utfall. En slik måte å forholde seg på som terapeut er sammenfallende med den terapeutiske arbeidsdimensjonen terapeutisk involvering. Duncan (2012) viser til her forskerne Orlinsky og Rønnestad som har funnet denne sammenhengen. Terapeutisk involvering representerer en terapeut i «flytsonen» med en opplevelse av formålstjenlighet og konstruktiv håndtering av vanskeligheter (Duncan 2012).

Duncan viser til flere forskere som finner at en positiv allianse mellom terapeut og klient er en av de faktorene som er best egnet til å forutsi et godt resultat av terapien (Horvath & Bedi 2002; Horvath & Symonds, 1991; Martin, Garske & Davis, 2000; Duncan 2012).

I artikkelsamlingen «Evidence – based therapy relationships» presenteres en metaanalyse av over 20 ulike studier. Hensikten var å undersøke sammenhengen mellom elementer i den terapeutiske relasjonen og behandlingens effekt (Norcross 2010). Denne studien bekrefter relasjonens betydning for utfallet av terapien. Funn i studien tydeliggjør også forskjeller mellom arbeid med voksne og arbeid med unge når det gjelder den terapeutiske relasjonen. I arbeid med unge kan kognitiv utvikling og involvering av andre omsorgsgivere gjøre arbeidet med å oppnå enighet om terapiens mål og oppgaver mer komplisert (Shirk og Karver 2010).

Det emosjonelle båndet baserer seg gjerne på relasjonelle aspekter som i hvilken grad terapeuten er stimulerende og humoristisk. Arbeid med alliansen i terapi med barn og unge er en pågående oppgave, og vedlikehold av en positiv allianse over tid predikerer et godt utfall av terapien (Shirk og Karver 2010). Et annet funn i studien er at retningslinjer for terapi og praksis bør adressere hvilke egenskaper og atferd hos terapeuten som fremmer den terapeutiske relasjonen (Norcross 2010).

3 Metode

I kapittelets første del vil jeg presentere hensikt, problemstilling og forskningsspørsmålene jeg ønsker belyst gjennom studien. Egen forforståelse vil også omtales her. I kapittelets andre del vil jeg beskrive analysemetoden Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), og det vitenskapsteoretiske ståstedet denne metoden innebærer. Jeg vil også gjøre rede for metodemessige valg jeg har gjort i analyseprosessen. Kapittelet vil avslutningsvis omhandle etiske implikasjoner ved studien, blant annet problemstillinger knyttet til det å forske på egen arbeidsplass. Spørsmål rundt validitet og reliabilitet vil også adresseres i dette kapitlet.

3.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Hensikten med forskningsprosjektet er å bidra til økt innsikt i hvordan miljøterapeuter arbeider med relasjoner til barn og unge, som er plassert i institusjon etter barnevernloven. Jeg har vært opptatt av miljøterapeutenes egne beskrivelser av sin praksis, og hvilke faktorer de beskriver som betydningsfulle i arbeidet. Jeg har også vært opptatt av hvilken betydning institusjonskonteksten har for arbeidet. Problemstillingen jeg har valgt er:

«Hvilke faktorer beskrives av miljøterapeuter som betydningsfulle for relasjonsarbeid med plasserte barn og unge»

Forskningsspørsmål jeg ønsker besvart i studien er:

- Hvordan arbeider miljøterapeuter med relasjonsarbeid i praksis?
- Hvilke muligheter og begrensninger gir institusjonskonteksten?
- Hvordan påvirker profesjonelle og private faktorer relasjonsarbeidet?

3.2 Avgrensning

Informantene til dette prosjektet er rekruttert fra en privat bedrift vest i landet som driver barnevernstiltak. Bedriften har i dag et tosifret antall operative barnevernsinstitusjoner. Alle tiltakene er godkjent for omsorgsplasseringer etter barnevernlovens § 4,4-4. ledd og § 4.12 Seks av tiltakene er også godkjent for atferdsplasseringer etter barnevernlovens § 4.24 og § 4.26 I dag er det i all hovedvekt barn og unge plassert etter omsorgsparagrafene som bor i de ulike tiltakene.

3.3 Egen forforståelse

Min egen forforståelse har vært en del av bakgrunnen for valg av tema. Jeg har i flere år arbeidet i et fagfelt der det å jobbe med relasjoner til barn og unge er den viktigste, og noen ganger eneste arbeidsoppgaven. Jeg har vært opptatt av temaet over tid, og reflektert en del rundt hva jeg selv gjør i dette arbeidet. Jeg har forsøkt å være bevisst min egen forforståelse og har også tatt denne inn i analysearbeidet. For å tydeliggjøre for meg selv hvilken forforståelse jeg hadde rundt temaet, fikk jeg hjelp av en medstudent. Hun intervjuet meg tidlig i forskningsprosessen om min forforståelse og mine forventninger og ønsker for funn i datamaterialet. Dette lydopptaket har jeg tatt frem med jevne mellomrom, underveis når jeg intervjuet, i analyseprosessen og ved oppsummering av funn. Dette har vært nyttig i forhold til at jeg har vært mer bevisst egen forforståelse gjennom hele prosessen. Jeg kunne for eksempel gjenkjenne at enkelte av spørsmålene jeg stiller i intervjuene springer ut av min egen forforståelse. Et eksempel på dette er at jeg spør informantene om de bruker en slags «oppskrift» i relasjonsarbeidet, fordi jeg er bevisst på en slik oppskrift i eget arbeid. En del av forforståelsen min dreide seg om at jeg var redd for at jeg bare ville få frem «selvfølgeligheter» i datamaterialet. Dette gjorde meg mer bevisst på å forsøke å få frem fortellinger og eksempler fra informantenes egne erfaringer.

3.4 Kvalitativ forskning og semi- strukturert intervju

Problemstilling og epistemologisk utgangspunkt gjør at jeg i oppgaven vil velge å bruke kvalitativ forskning. Kvalitativ forskning skiller seg fra kvantitativ forskning, som vektlegger utbredelse og antall (Thagaard 2009). Den gjennomføres ofte i kontrollerte omgivelser, og fokuserer gjerne på atferd istedenfor mening. I kvantitativ forskning er man opptatt av å kunne *predikere*⁸ i tillegg til å beskrive (Langdridge 2006).

Kvalitativ forskning er opptatt av å avdekke eller beskrive egenskaper ved fenomener. Fokuset er rettet mot deltagerens opplevelse, og har fokus på *betydning*, ikke atferd (Langdridge 2006). Kvalitative tilnærminger muliggjør nær kontakt mellom forskeren og deltakeren. Dette kan gi fylldige data om personer og situasjoner, og dermed grunnlag for en fordykning i de sosiale fenomen som studeres (Thagaard 2009). En slik nær kontakt mellom forsker og deltaker ivaretas, blant annet, gjennom et kvalitativt forskningsintervju.

⁸ Å predikere betyr at man kan gå fra spesifikke tilfeller til å si noe om alle lignende tilfeller generelt (Langdridge 2006: 27).

Kvale og Brinkmann (2009) skriver at det kvalitative forskningsintervjuet søker «Å få frem betydningen av folks erfaringer og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskapelige forklaringer» (2009: 21). De skriver videre at denne forskningsmetoden gir en privilegert tilgang til den grunnleggende opplevelsen mennesker har av sin livsverden

I mitt forskningsprosjekt har jeg brukt semi-strukturert intervju i datainnsamlingen. Fokuset i et semi- strukturert intervju holdes på den som intervjues, og det vedkommende sier og mener (Langdridge 2006). Intervjuguiden inneholder gjerne en oversikt over emner som skal dekkes, og forslag til spørsmål (Kvale og Brinkmann 2009). Det semi- strukturerte intervjuet er preget av åpenhet i forhold til spørsmålenes rekkefølge og formulering, noe som gir mulighet til å følge opp de spesifikke svarene og historiene intervjupersonene kommer med (Kvale og Brinkmann 2009).

Kvale og Brinkmann (2009) beskriver to metaforer for intervjueren som «gruvearbeider» og «reisende». Disse metaforene tydeliggjør hvordan den epistemologiske posisjonen til intervjueren vil påvirke hvordan intervjuet oppfattes og gjennomføres (Kvale og Brinkmann 2009). Det første bildet illustrerer intervjuet som *kunnskapsinnhenting*. Intervjueren skal grave opp ubesudlet kunnskap fra intervjupersonens indre (Kvale og Brinkmann 2009). Intervjueren som «reisende» blir beskrevet slik av forfatterne:

Reisen kan føre til mer enn ny kunnskap – det kan også skje en forandring med den reisende. Reisen kan spore til ettertanke og refleksjon, og dermed vise intervjueren vei til ny selvinnsikt, så vel som å avsløre verdier og tradisjoner som er tatt for gitt i den reisendes hjemland (Kvale og Brinkmann 2009: 67).

Metaforen om «den reisende» refererer til et syn på intervjuet som *kunnskapsproduksjon*, og passer dermed godt som metafor for et kvalitativt forskningsintervju med en sosialkonstruksjonistisk forankring.

3.5 Forskningsdesign

Jeg vil bruke tilnærmingen *Interpretative Phenomenological Analysis* (IPA) som forskningsdesign for prosjektet. IPA dukket først opp i Storbritannia på 1990 tallet med Jonathan Smith (Langdridge 2006). Gjennom semi-strukturerte intervjuer kan forskeren som tar i bruk IPA, også etterspørre informantens holdninger, meninger og refleksjoner rundt emnet det er snakk om (Langdridge 2006). IPA tar utgangspunkt i at folk er i stand til bevisst

refleksjon rundt de fleste aspekter ved sitt liv. Den bygger også på en oppfatning om at språk og kontekst er med på å forme personers oppfatning av hendelser og erfaringer (Dallos og Vetere 2005).

Begrepet *Interpretative Phenomenological Analysis* viser til to aspekter ved tilnærmingen (Smith, Jarman og Osborn 1999). Det første aspektet er at tilnærmingen er *fenomenologisk*. Fenomenologien ble grunnlagt av Edmund Husserl rundt år 1900 og til å begynne med var bevissthet og opplevelse fenomenologiens gjenstand (Kvale og Brinkmann 2012). Husserl og også Heidegger utvidet senere fenomenologien til også å omfatte menneskers livsverden (Kvale og Brinkmann 2012). I sammenheng med kvalitativ forskning er fenomenologi et begrep som viser til det å beskrive verden slik den oppfattes av informantene, og til en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes perspektiver. Bak ligger en forståelse av at den «virkelige virkeligheten er den menneskene oppfatter» (Kvale og Brinkmann 2012:45). IPA er fenomenologisk ved at den ikke søker å finne objektiv kunnskap om f. eks en hendelse, men individets opplevelse av hendelsen (Smith m. fl 1999)

Det andre aspektet begrepet *Interpretative Phenomenological Analysis* viser til er *fortolkning*. Tolkningens læren, eller hermeneutikken, er en gren av fenomenologien med forbindelser til Gadamer og Ricoeur, og har fokus på språk og tolkninger (Langdridge 2006). Hermeneutikken er opptatt av å forstå eller fortolke intensjonene bak en handling (Halvorsen 2002). Prinsippet bak den hermeneutiske sirkelen er at mening eksisterer i spenningsfeltet mellom del og helhet (Dybvig og Dybvig 2003). Et eksempel som kan illustrere dette er at dersom man leser enkelte deler av en tekst, har man fått en forståelse av teksten som helhet. Denne forståelsen vil gi utdypet forståelse av de enkelte delene, som igjen gir utdypet forståelse av helheten. Videre vil hver helhet være en del av en større helhet, nemlig hele den kulturelle sammenhengen den hører hjemme i (Dybvig og Dybvig 2003).

IPA er hermeneutisk ved at forskerens forforståelse og reaksjoner tydeliggjøres, så langt det lar seg gjøre. Disse brukes også aktivt i analyseprosessen (Dallos og Vetere 2005). Tilgangen til informantens personlige verden avhenger, og kompliseres, av forskerens egne oppfatninger, og disse er nødvendig for å skape mening av den andres personlige verden gjennom en fortolkende prosess (Smith m. fl 1999).

Darren Langdridge beskriver IPA som *konstruktivistisk* ved sin forståelse av at mening skapes gjennom en fortolkningsprosess, for både deltaker og forsker. IPA er *ideografisk*, det vil si at

hvert intervju analyseres hver for seg før det gjøres forsøk på å generalisere (Landridge 2006). Smith m. fl. (1999) råder forskeren til en detaljert lesing av hvert intervju, med blick for det enkelte eksempel. Etter dette kan man forsiktig arbeide seg opp mot mer generalisert kategorisering eller teori. Hos Smith m. fl. (1999), Langdridge (2006) og Dallos og Vetere (2005) beskrives analysemetoden som en stegvis fremgangsmåte. I Dallos og Vetere (2005) beskrives en seks- stegs fremgangsmåte

1. *Lesing og re- lesing av hver transkripsjon*

Ved starten av analysen for hvert av intervjuene, leste jeg gjennom det aktuelle intervjuet flere ganger. Under lesingen dukket det opp tema som fremsto som betydningsfulle for informantene. Jeg fikk også tanker og refleksjoner rundt det jeg leste. Disse noterte jeg ned på et eget ark underveis i lesingen.

2. *Identifisering av temaer*

Jeg noterte nøkkelord fra transkripsjon i høyremargen. Her prøvde jeg også å oppsummere det jeg forstod som meningsinnholdet i informantenes beskrivelser. Selv om fokuset mitt var på *meningsinnhold*, dukket det likevel i noen tilfeller opp refleksjoner underveis, for eksempel assosiasjoner til teori. Jeg valgte å notere disse ned i venstremargen da de dukket opp, for ikke å glemme det senere.

3. *Knytte nøkkelutsagn til eksisterende teori*

På dette trinnet skrev jeg ned refleksjoner, antakelser og spørsmål jeg hadde til teksten i høyremargen av transkripsjonen. Her skrev jeg også ned sammenhenger og assosiasjoner til eksisterende teori.

4. *Se etter sammenhenger mellom nøkkelutsagnene*

Jeg nummererte venstremargskodene, og noterte intervju- og linjenummer. Deretter klippet jeg dem ut og la dem utover et bord. Jeg hadde mellom 67 og 91 slike nøkkelutsagn for hvert intervju. På grunn av dette store omfanget startet jeg allerede på dette trinnet en forsiktig gruppering av utklippene. Det vil si at jeg samlet noen av nøkkelutsagnene som hadde tydelig sammenheng, slik det fremsto for meg. Slik hadde jeg allerede laget noen kategorier for hvert intervju før jeg kategoriserte dem samlet. Noen av disse kategoriene ble beholdt, da de gav mening i den samlede grupperingen, mens noen kategorier ble forkastet eller delt opp i arbeidet med trinn fem.

5. Kategorisering av nøkkelutsagnene

Jeg la alle nøkkelutsagnene utover, og samlet dem i kategorier. Jeg satt igjen med tolv kategorier. Jeg brukte mye tid på å forsøke å se sammenhenger mellom disse kategoriene. Etter hvert ble det tydelig, blant annet gjennom samtaler med veileder, at ved å løfte kategoriene opp et nivå kunne enkelte av kategoriene samles på en måte som gav mening.

6. Sortering av undertema

Ved å løfte temaene opp et nivå, ble det tydelig for meg at funnene sorterte i tre hovedtema med undertema. Da jeg skrev ut funnene opplevde jeg at tre av undertemaene burde sortere under et annet hovedtema enn jeg først hadde tenkt, og jeg valgte å flytte disse. Slik opplevde jeg at analyseprosessen pågikk også under skrivingen av funnene.

3.5.1 Utvalg og rekruttering

Utvelgelsen av informanter gjorde jeg gjennom strategisk utvalg. Strategisk utvalg er en form for skjønnsmessig utvelgning, der forskeren velger informanter som han eller hun mener er hensiktsmessige i forhold til problemstillingen (Larsen 2012). En strategisk utvelgelse kan gjøres ut fra ulike kriterier, maksimal variasjon i gruppen, eller som jeg valgte; felles kjennetegn (Larsen 2012). Min informantgruppe består av to menn og to kvinner som har til felles at:

- De har en bachelor innen helse- og sosialfag (vernepleier, sosionom)
- De er ansatt som miljøterapeuter
- De jobber i medlever turnus
- De har erfaring med relasjonsarbeid med barn og ungdom plassert etter barnevernloven

I denne studien ønsket jeg å finne frem til en gruppe informanter som det kunne tenkes at hadde endel å si om temaet. Jeg ønsket å finne frem til et utvalg av miljøterapeuter som av leder, kollegaer og ungdommer betraktes som erfarne og reflekterte rundt sitt eget relasjonsarbeid. Jeg vet at enkelte i personalgruppen oftere enn andre får henvendelser fra ungdommer om å stille som talsperson for dem, være verge, eller støtte dem i overgangen til et selvstendig liv. Slik informasjon tolker jeg som at dette er miljøterapeuter som ofte skaper betydningsfulle relasjoner.

Gjennom samtale med to avdelingsledere, og etter å ha beskrevet kriteriene jeg ønsket for utvalget, kom vi i felleskap frem til fem personer som vi alle mente møtte disse kriteriene. Kontakt ble formidlet av avdelingsleder, og informasjonsskriv ble oversendt de potensielle informantene på e-post. Fire av de spurte takket ja til å delta i prosjektet, og ble satt i kontakt med meg for avtale om intervjutidspunkt. To av informantene tok telefonkontakt med meg for å få mer informasjon om prosjektet.

3.5.2 Utforming av intervjuguiden

I intervjuguiden delte jeg opp temaene i tid, det vil si at jeg fokuserte på de ulike fasene i relasjonsarbeidet, en oppstartfase og relasjonsarbeidet over en lengre periode. Et av temaene i guiden var også hvordan informantene opplevde den konteksten som de arbeidet med relasjonene i.

Etter å ha utformet en intervjuguide gjennomførte jeg et pilotintervju med en av mine kollegaer. Erfaringer fra dette intervjuet sammen med undervisning ved Diakonhjemmet, gjorde at jeg valgte å forandre en del på den opprinnelige guiden. Grunnen til dette var at jeg ønsket en guide som gjorde det mulig å komme tettere på eksempler og historier som informantene hadde fra sin praksis. Jeg endret guiden slik at jeg innledet hvert tema med å spørre etter et eksempel eller en historie, deretter spurte jeg om hva som ble viktig for informantene, og hva som ble utfordrende.

Jeg endte opp med tre hovedtema, med underspørsmål til hvert tema (vedlegg 1). Under intervjuene fulgte jeg ikke guiden slavisk, men brukte den som en sjekkliste. Slik det står beskrevet hos Kvale og Brinkmann (2009), var jeg opptatt av å lede intervjuobjektene inn på temaene i intervjuguiden, men ønsket at det skulle være opp til dem å få frem de dimensjonene de selv mente var viktige for undersøkelsen.

3.5.3 Gjennomføring av intervjuene

Tid og sted for intervjuene ble avtalt mellom informantene og meg via tekstmeldinger. Informantene ble spurt om ønsker for hvor intervjuet skulle gjennomføres, og alle stilte seg positiv til å bruke lokaler ved bedriftens administrasjon. Før gjennomføringen av intervjuene fikk informanten lese gjennom informasjonsskrivet på nytt, og de signerte samtykkeskjema (vedlegg 3 og 4). Informantene og jeg utvekslet også e-post adresser, og de ble oppfordret til å

sende e- post dersom de hadde spørsmål eller kom på noe de ønsket å formidle i etterkant av intervjuene. To av informantene ønsket å lese transkriberingen, og denne ble oversendt pr. e- post. I forkant av intervjuet ble informantene minnet på viktigheten av å anonymisere ungdommer som ble omtalt under intervjuet. Dette ble gjort i tråd med tilbakemeldingene fra NSD i forbindelse med prosjektsøknaden (vedlegg 2). Under intervjuene brukte jeg lydopptaker. Jeg brukte tid på forhånd på å bli kjent med opptakeren og dens funksjoner.

Gjennomføringen av intervjuene opplevde jeg som utfordrende i begynnelsen av prosessen, da jeg følte meg noe bundet av intervjuguiden, og var usikker på hvor mye vi kunne gå inn i hvert tema i forhold til tidsbruk. Etter hvert i prosessen opplevde jeg intervjusituasjonen som friere. Jeg erfarte at dersom informantene fikk snakke mest mulig fritt, med oppfølgingsspørsmål fra meg, så kom vi innom de aller fleste temaene i intervjuguiden. Jeg brukte etter hvert guiden som en sjekklister mot slutten av intervjuet. I de siste intervjuene hører jeg at jeg, sammen med informantene, tar meg bedre tid til å utforske hvert enkelt eksempel eller hver historie. Hensikten om å være en «reisende» intervjuer som «vandrerrundt sammen med»⁹ intervjupersonen blir lettere underveis i prosessen når temaene i intervjuguiden og følelse rundt tidsbruk ligger mer i «ryggmargen», og jeg ikke trenger å ha fokuset mitt på dette.

3.5.4 Transkribering

Jeg transkriberte intervjuene fortløpende, det vil si at jeg gjorde ferdig transkriberingen av ett intervju før jeg gjennomførte det neste. For hver transkripsjon opplevde jeg å lære noe nytt som jeg kunne ta i bruk i neste intervju. Dette kaller Kvale og Brinkmann (2009) «oppladningslæring». Dette beskriver hvordan intervjueren oppdager teknikker og dilemmaer gjennom egen praksis (Kvale og Brinkmann 2009).

Til lydopptakeren fulgte det med en programvare med funksjoner som forenklet arbeidet med transkriberingen. Programvaren gjorde det enkelt og søke fremover og bakover i lydopptaket, og å senke taletempoet på lydfilen. Før jeg transkriberte intervjuene, lyttet jeg gjennom alle intervjuene et par ganger og skrev ned refleksjoner og tanker jeg fikk underveis. Dette gjorde at jeg oppdaget nyanser i informantenes stemmeleie, at de pustet dypt eller sukket når vi snakket om enkelte tema. Det kan tenkes at videoopptak av intervjuene ville gitt mer

⁹ «vandre rundt sammen med» er den opprinnelige latinske betydningen av ordet «konversere» (Kvale og Brinkmann 2009: 67).

informasjon om disse øyeblikkene gjennom for eksempel informantens kroppsspråk og mimikk.

Jeg har valgt å transkribere på bokmål for leserens del. Blant informantene var det noen små variasjoner i dialekt, så valget om å transkribere på bokmål ble også gjort for å ivareta informantenes anonymitet. Underveis i transkriberingen møtte jeg noen utfordringer i forhold til dette. For eksempel brukes ordet «ka», på vestlandsdialekt både for «hva» og «hvilke/hvilken». Jeg har vagt å transkribere ordet «ka» som «hva» i alle intervjuene. Ordet «hon» brukes om både «hun» og «henne». Dette ordet transkriberte jeg som «hun» i alle intervjuene. Jeg har også valgt å skrive ut vanlige sammentrekninger som for eksempel «fåkkje» og «vissje» til «får ikke» og «vil ikke». Ut over dette har jeg prøvd å transkribere nøyte det som informantene sa under intervjuene. Derfor tok jeg med pauser, kremting, latter og lyder som «ehh», og «mhm». Et utdrag fra transkriberingen er lagt ved som vedlegg (5).

3.6 Etiske hensyn

Kvale og Brinkmann (2009) understreker viktigheten av å ta hensyn til mulige etiske problemer gjennom hele prosessen i en intervjuforskning, helt fra tematiseringen av prosjektet og til den endelige rapporten foreligger. I det følgende vil jeg beskrive noen av de etiske hensynene som jeg mener har vært viktigst i forhold til min egen studie.

3.6.2 Om å forske på egen arbeidsplass

Arbeidsplassen har ikke hatt noen egeninteresse i mitt prosjekt. Den har likevel en generell interesse i videreutdanning av sine ansatte, og i prosjekter som kan bidra til økt refleksjon i personalgruppen. På dette grunnlaget har arbeidsplassen vært behjelpelig ved å bidra i rekrutteringsprosessen, ved å tillate gjennomføringen av intervjuene i arbeidstiden, og ved å stille lokaler til disposisjon. Likevel kan det å forske på egen arbeidsplass by på noen etiske utfordringer. Jeg har forholdt meg til de retningslinjene som presenteres på hjemmesiden til Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (www.nsd.uib.no), og tatt hensyn til disse

Som nevnt over var det avdelingsleder ved arbeidsplassen som formidlet kontakt med informantene. Frivilligheten ble understreket både skriftlig i form av informasjonsskriv, og muntlig av meg i intervjusituasjonen. Ingen av informantene var tilknyttet den avdelingen jeg selv jobbet ved.

3.6.3 Informert samtykke og anonymitet

De fem aktuelle informantene fikk informasjonsskriv tilsendt pr. e-post da de fikk spørsmål om de kunne tenke seg å være deltakere (vedlegg 3). Informasjonsskrivet opplyser om ivaretagelse av deltakernes anonymitet både i prosessen og i det ferdige resultatet. Deltakerne fikk også informasjon om at de kunne trekke seg når som helst i prosessen uten å gi nærmere begrunnelse. Alle informantene signerte informert samtykkeskjema før intervjuet (vedlegg 4).

3.6.4 Oppbevaring av materiale

Datamaterialet har blitt behandlet konfidensielt, og lydopptak har blitt oppbevart i et låsbart skap som kun jeg har nøkkel til, og slettet ved studiens slutt. Deltakerne fikk tilbud om å lese transkriberingen av eget intervju, og eventuelt komme med kommentarer til dette. To av informantene benyttet seg av tilbudet om å få dette tilsendt, men ingen av disse har kommentert transkripsjonen.

3.6.5 Mulige belastninger for deltakerne

Mulige belastninger for informantene kan være for eksempel redsel for å bli gjenkjent, ubeleiligheter ved å sette av tid til intervjuet, eller ubehag i selve intervjusituasjonen. Det å finne tid til intervjuene opplevde jeg som uproblematisk, da jeg hadde stor fleksibilitet og kunne tilpasse meg den tiden som passet informantene. Når det gjelder at informantene ble gjenkjent var det mer utfordrende. Det at intervjuene ble gjennomført i arbeidstiden og på arbeidsplassen var medvirkende til dette. I forskningsdagboken min har jeg skrevet:

9.11.15: I dag i sofakroken på jobb: sitter og snakker med flere kollegaer, der tre av disse vet om prosjektet (informant, pilotintervju, rekruttering). En informant jeg ikke har intervjuet enda kommer bort og sier til meg at vi må avtale en ny tid. En av kollegaene kommenterer dette slik at flere får med seg at denne kollegaen er deltaker i prosjektet mitt.

Jeg vurderer at temaet for studien er av en slik art at dette ikke fører med store belastninger for informantene, og ingen av dem har valgt å trekke seg fra prosjektet. Likevel har dette ført til at jeg har hatt et ekstra fokus på å anonymisere informantenes sitater i teksten.

Jeg registrerte ikke noe ubehag hos informantene under selve intervjusituasjonen. Da jeg lyttet til lydopptakene i etterkant oppdaget jeg likevel eksempler på at informantene enkelte ganger nøler, puster dypt eller sukker. Dette kan kanskje ha vært utrykk for et visst ubehag hos

informantene, i forhold til å snakke om enkelte tema. I ettertid ser jeg at jeg kunne vært mer bevisst disse reaksjonene hos informantene, og undersøkt bedre hva dette handlet om.

3.7 Validitet og reliabilitet

Begrepene validitet og reliabilitet er begreper som opprinnelig var knyttet til kvantitativ forskning (Thagaard 2009). Reliabilitet er et begrep som omhandler stabiliteten i det som måles, og hvorvidt undersøkelsen vil gi det samme resultatet flere ganger (Langdridge 2006). Validitet er et element som handler om at metoden vi tar i bruk måler det vi faktisk ønsker å måle (Langdridge 2006). Disse begrepene har en annen betydning knyttet til kvalitativ forskning, og flere lærebøker hevder at andre begreper ville vært mer hensiktsmessig, uten at det er blitt etablert en praksis for å anvende disse (Thagaard 2009).

Noen forskere har imidlertid tatt i bruk dagligdagse begreper som troverdighet, sikkerhet eller bekreftbarhet for å diskutere sannhetsverdien i kvalitative forskningsfunn (Kvale og Brinkmann 2009). Thagaard (2009) skriver at i en konstruktivistisk basert forskningslogikk er ikke spørsmålet om repliserbarhet, som ligger i reliabilitetsbegrepet, relevant. I forskning der mennesker forholder seg til hverandre, kan ikke forskeren sees på som uavhengig i forhold til informantene (Thagaard 2009). I kvalitativ forskning blir derfor forskerens redegjørelse for utviklingen av dataene det elementet som blir overbevisende for kvaliteten av forskningen (Thagaard 2009). Forskeren må altså argumentere for troverdigheten ved å redegjøre for utviklingen fra datainnsamling til funn.

I denne oppgaven har jeg forsøkt å beskrive de ulike trinnene i forskningsprosessen, og begrunne valgene jeg har gjort underveis. Jeg har også ønsket å vise et tydelig skille mellom dataene som ble hentet inn, og egne vurderinger. I denne sammenhengen mener jeg også det har vært viktig å være bevisst og tydelig min egen rolle som fortolker, og egen forforståelse forut og underveis i prosessen.

3.8 Mulige begrensninger ved studien

Denne studien er gjennomført med et lite utvalg informanter, som er rekruttert fra samme organisasjon. Informantene kommer fra ulike tiltak i organisasjonen, men det kan likevel tenkes at de deler en del oppfatninger som baserer seg på fagsyn og opplæring i denne spesifikke bedriften. Det at informantene er rekruttert fra samme arbeidsgiver, og at

intervjuene ble gjennomført på arbeidsplassen og i arbeidstiden kan også være en begrensning. Redsel for å bli gjenkjent, eller konteksten intervjuene ble gjennomført i, kan ha begrenset informantene i deres beskrivelser. Jeg vil også trekke frem min rolle som fortolker. Jeg har påvirket hele denne prosessen med min forforståelse, ved gjennomføring av intervjuene, og til sist gjennom analysen. Funnene som ble resultatet av analysen er en samskaping mellom informantene og meg. Min rolle kan ha virket begrensende på resultatet av prosjektet. Det er også jeg som har fått «siste ord» i diskusjonen av funnene, og det kan tenkes at denne ville fått andre nyanser eller tatt en annen retning dersom informantene hadde tatt del i denne analysen. Tidsaspektet og oppgavens omfang har gjort at jeg ikke har hatt mulighet til å sette meg inn i primær forskningslitteratur, men har i hovedsak basert min presentasjon på forskningsoppsummeringer. Dette kan ha virket begrensende, ved at noen av nyansene i forskningen kan ha gått tapt.

4 Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil jeg presentere funn, og underfunn, som jeg har kommet frem til ved hjelp av IPA. Andre tema var også representert i rådatamaterialet, men jeg har valgt ut dem jeg opplever som mest betydningsfulle for informantene, og som mest relevante for problemstillingen. Min rolle som fortolker er også betydningsfull i dette. Man kan tenke seg at andre ville hatt et annet fokus og fortolkning, og dermed vektlagt andre funn i materialet. Problemstillingen jeg har ønsket å besvare er:

«Hvilke faktorer beskriver miljøterapeuter som betydningsfulle for relasjonsarbeid med plasserte barn og unge».

Jeg vil presentere funn og underfunn slik jeg har forstått informantene, og illustrerer funnene med enkelte sitater (in vivo codes) fra intervjuene. Jeg har imidlertid foretatt enkelte justeringer i sitatene for å gjøre dem mer lesbare. Noen steder har jeg fjernet ord, enten unødvendige fyllord, eller identifiserende tekst. I tilfeller der informanten snakker før eller etter sitatet er dette markert med (...). I tilfeller der jeg har lagt til tekst, for å klargjøre sammenhenger er dette markert med [...] Analysen endte med tre funn med tre underfunn, som presentert under:

Strukturelle og personlige faktorer som utgangspunkt for relasjonsarbeid	Posisjonstaking i relasjonsarbeidet	Relasjonsarbeid med utgangspunkt i daglige hendelser
<ul style="list-style-type: none">- Terapeutens faglige og personlige utgangspunkt for relasjonsarbeidet- Kontekstuelle faktorer- Arbeidsoppgaver og struktur	<ul style="list-style-type: none">- Nonverbal kommunikasjon- Maktrollen- Balansegang mellom nærhet og avstand	<ul style="list-style-type: none">- Samskaping av relasjonen og felles meningsskaping- Ressursfokus og tykke historier- Relasjonsarbeid gjennom terapeutisk samvær

4.1 Strukturelle og personlige faktorer som utgangspunkt for relasjonsarbeidet

Dette funnet handler om informantenes utgangspunkt for relasjonsarbeidet. Noen faktorer handler om det faglige og personlige utgangspunkt informantene har for arbeidet. Andre faktorer som ligger til grunn for å inngå i relasjoner til ungdommene kan være strukturelle forhold som er knyttet til arbeidsplassen, eller kontekstuelle forhold i eller utenfor institusjonen.

4.1.1 Terapeutens faglige og personlige utgangspunkt for relasjonsarbeidet

Alle informantene trekker inn faglige refleksjoner i beskrivelsene av arbeidet med den enkelte ungdom. Slik jeg forstår informantene er de opptatt av å forstå ungdommens historie eller problematikk, og av å bruke denne forståelsen til å tilpasse seg i relasjonsarbeidet. En problematikk som informantene beskriver er at ungdommer plassert etter barnevernloven, kan ha manglende eller dårlige erfaringer med å inngå i relasjoner til voksne. Et slikt faglig perspektiv blir tydelig i flere av intervjuene. Andre eksempler på slike faglige refleksjoner som blir beskrevet av informantene, er knyttet til diagnoser eller kjent problematikk hos ungdommen. Dette kan være for eksempel rømning eller utagering. I datamaterialet finnes det mange eksempler på hvordan faglige refleksjoner får betydning for arbeidet med den enkelte ungdom. Et eksempel på dette kommer frem i intervju fire:

(...) ofte er det sånn at de gutta med Tourettes og Asberger, det er en veldig dårlig kombinasjon. De har veldig høyt stressnivå fra før av og så legger vi stressfaktorer oppå der igjen, så da skyter de så fort over toleransenivået sitt da (Informant 4, s. 4, linje 119-125).

Informanten beskriver videre hvordan denne forståelsen får konsekvenser for hvordan personalet arbeider med ungdommen (*...inngangsbilletten var det med det stressdempende tiltaket som vi satte i gang, vi kom i en helt annen posisjon til å jobbe med ham (Informant 4, s.10, linje 340).*

Slik jeg forstår informantene, har den faglige forståelsen betydning for hvordan de tolker ungdommenes atferd og signaler, hvilken tilnærming de bruker i arbeidet, og for deres tålmodighet og toleranse i relasjonsarbeidet. For eksempel bruker informantene ungdommens problematikk for å forklare eller unnskyldte uønsket atferd hos ungdommen. Den faglige

forståelsen synes også å danne utgangspunktet for daglige valg informantene tar i arbeidet med den enkelte ungdom.

Informantene er, slik jeg ser det, opptatt av å bruke sin kompetanse og faglighet som utgangspunkt for relasjonsarbeidet. En av informantene beskriver i den anledning at hun opplever det problematisk dersom hun *ikke* får brukt sin kompetanse, eller om hun opplever situasjoner som overskrider eget kompetanseområde. Med utgangspunkt i en av informantenes eksempel handler dette om en ungdom som oppleves suicidal, og hvordan det ble snakket med ungdommen om dette i etterkant en episode.

Og for oss så var det skremmende, og vi så at du trengte andre å snakke med enn oss for det at det der lå utenfor våres kompetanse igjen, sant, når det kommer til selvmord, da er det på en måte legen som må ta de vurderingene, det kan ikke vi gjøre (Informant 2, s. 7, linje 215-219).

Jeg opplever at informantene er opptatt av sin faglighet og profesjonalitet, og at dette er et prinsipp av verdi for dem. I materialet har jeg funnet eksempler på at et slikt prinsipp kan være utfordrende å opprettholde. En av informantene beskriver en fastlåst situasjon med en ungdom der han måtte forholde seg profesjonelt i relasjonen. Språket informanten bruker om situasjonen oppleves likevel som personlig. Informanten blir, slik jeg opplever det, personlig berørt, til tross for en intensjon om «å forholde seg profesjonelt til arbeidet». En annen informant beskriver episoder der han er klar over at han *burde* være profesjonell, men ikke klarer det:

(...) jeg har vært jævlig forbanna på en, som har gjort at.. at jeg har blitt så irritert som jeg kanskje ikke burde ha blitt siden at jeg skal oppføre meg profesjonell. Og det er jo ikke rett at jeg skal miste tålmodigheten, jeg er jo på en måte lønnet for å være der da, men det er jo litt menneskelig å ikke gidde mer på en måte da (Informant 4, s.14, linje 486- 496)

I tillegg til et beskrevet faglig utgangspunkt, blir det for meg tydelig at informantene bruker seg selv som person i arbeidet. *Personlig* utgangspunkt for relasjonsarbeidet kan for eksempel være felles interesser, eller likheter i personlighet mellom ungdom og informant: *(...) man liker noen bedre enn andre* (Informant 2, s.18, linje 608). Skillet mellom det å være profesjonell og personlig er noe alle informantene reflekterer over, men på ulike måter. Flere av informantene beskriver hvordan hendelser eller situasjoner i privatlivet påvirker dem i arbeidet med ungdommene:

(...) i forhold til ditt personlige liv da, hvis det er ting som er litt tungt eller hva det skulle være.. så stenger du butikken litt på en måte da, men du greier det ikke helt, så det påvirker deg gjerne, du kommer gjerne sliten på jobb eller noe sånt da (Informant 3, s. 21, linje 748 og 750)

Hvor mye informantene deler med ungdommene fra sitt private liv varierer mye i beskrivelsene. I de tilfellene informantene deler fra eget liv blir dette begrunnet både faglig og personlig. Eksempler på slike begrunnelser kan være at det vurderes som viktig for ungdommen å lære om andres følelser og/eller opplevelser. Eller at informantene selv har behov for å forklare hvorfor de for eksempel er slitne. Opplevelse av kvaliteten på relasjonen til ungdommen, tiden informanten har jobbet med den enkelte og ungdommens egen åpenhet blir også brukt som begrunnelse for hvor mye informantene deler fra eget personlige liv i arbeidet.

To av informantene beskriver i den anledning en utvikling eller forandring i hvordan de reflekterer rundt dette temaet. En av dem beskriver at hun tidligere tok mye jobb med seg hjem, og at dette ble plagsomt. Med erfaring har hun også fått et mer avklart forhold mellom jobb og privatliv, eller seg selv som profesjonell og personlig. Den andre informanten forteller om et selvutviklingskurs, og at det å bli bedre kjent med seg selv har hjulpet ham til å reflektere over hvor mye fra sitt personlige liv han ønsker å dele med ungdommene.

Oppsummering

Slik jeg forstår informantene har de alle både et faglig og personlig utgangspunkt for relasjonsarbeidet. Faglig forståelse av ungdommens historie og problematikk danner et utgangspunkt for arbeidet med relasjonen. Forholdet mellom informanten som profesjonell og personlig er noe alle informantene reflekterer over, men de beskriver en ulik praksis for hvordan de bruker seg selv i arbeidet. Begrunnelser for hvor mye informantene deler fra personlig liv springer ut av både faglige og personlige betraktninger. Noen av eksemplene fra datamaterialet viser at informantene har et avklart forhold til når de er profesjonelle og personlige. Andre eksempler tyder på at informantene bruker personlige begrunnelser, eller blir personlig berørte i situasjoner de selv mener at de arbeidet etter prinsipper om profesjonalitet. En av informantene beskriver det profesjonelle og personlige som ulike «rollehatte» som man må ha en bevissthet rundt: *(...) man skal skille, og man må veksle i arbeidet og* (Informant 1, s. 16, linje 507).

4.1.2 Kontekstuelle faktorer

I alle intervjuene er konteksten for relasjonsarbeidet et betydningsfullt tema. Noen av de kontekstuelle faktorene som beskrives handler om den fysiske konteksten informantene arbeider i, som husets beliggenhet eller funksjonalitet. Andre kontekstuelle faktorer handler om arbeidsmiljø og kollegaer. Ungdommens liv og relasjoner utenfor institusjonen, som venner og familie, danner også en del av konteksten for relasjonen mellom informant og ungdom. Flere av informantene beskriver hvordan også *endringer* i de kontekstuelle faktorene får betydning for relasjonsarbeidet.

Flere av informantene snakker om viktigheten av at tiltaket der ungdommene bor skal være mest mulig likt et vanlig hjem. Flere bruker også begrepet «normalt hjem» i denne sammenhengen. Slik jeg forstår informantene innebærer en slik normalitet at huset skal *se ut* som et vanlig hjem. Det innebærer også at ungdommene skal møte regler og forventninger som samsvarer med de som gjelder i hjemmene til deres jevnaldrende. Informant to snakker i denne sammenhengen om at hun alltid kontakter foreldrene dersom ungdommen ønsker å ha venner på overnatting

Ja, sånn er det, dere er bare tretten år og det er helt vanlig i alle hjem. Det er vanlig i deres hjem og tror vi nok. Normalisere det litt da, ja, i forhold til alder så må vi snakke med foreldre (...) (Informant 2, s. 10, linje 351-357).

En annen kontekstuell faktor som oppleves som betydningsfull for informantene er arbeidsmiljøet. I alle intervjuene blir dette nevnt som en viktig faktor i arbeidet. God kommunikasjon, god planlegging og god takhøyde innad i personalgruppen er faktorer som nevnes som viktige for å få til et godt arbeid. Arbeidsmiljøet og gruppedynamikken i huset påvirker informantene, og deres relasjon til ungdommene.

Informantene jobber alle i medlever turnus med en eller to «makkerer» i sitt team. Matchingen mellom informantene og den nærmeste kollegaen oppleves som et betydningsfullt tema for alle informantene. Makkeren beskrives som den nærmeste samtalepartnern, en de deler gleder og sorger med og en støttespiller. Arbeidsmiljøet og kollegaen beskrives også som en beskyttelsesfaktor mot slitasje og sykemelding.

(...) Vi går på jobb for det at vi har det kjekt med hverandre og synes det, ja. Koser oss på jobb rett og slett, selv om det er heftig og. Da handler det litt om at sånn som jeg har jo ikke lyst å melde meg syk for da visste jeg jo at da måtte hun jobbe med en vikar, og det unnet ikke jeg hun da (Informant 2, s. 13, linje 437 og 445).

Ulikheter mellom kollegaene beskrives av informantene som noe som kan være positivt, men som også kan være en stor utfordring. En av informantene beskriver at hun først merket viktigheten av kollegaen når hun fikk en makker det overhodet ikke fungerte med. Forskjellige verdier og arbeidsmåter gjorde at hun opplevde både samarbeidet med kollegaen og arbeidet med ungdommen som tungt:

Ja, jeg tror jo at jeg gjorde en dårligere jobb med hun [ungdommen] på slutten der enn jeg.. det tror jeg jeg gjorde da, for hodet ditt var på dette mennesket her når det skulle være på ungdommen sant, over ting du irriterte deg over eller ting som hun skubbet over på meg (...)
(Informant 3, s.14, linje 486 og 488)

Flere av informantene beskriver at en dårlig matching med makkeren gir dårligere trivsel for dem selv, at det påvirker tilstedeværelsen i relasjonen til ungdommen, som igjen fører til at de gjør en dårligere jobb. En av informantene beskriver for eksempel at han vet hvilken av kollegaene han absolutt ikke kunne arbeidet på team med. En annen beskriver at hun måtte bytte tiltak, og avslutte arbeidet med en ungdom på grunn av dårlig relasjon til en kollega.

Informantene beskriver viktigheten av å følge opp ungdommene på alle deres arenaer. De nevner skole, venner og familie i denne sammenhengen. Informantene beskriver ulike eksempler på hvordan ungdommens relasjoner utenfor institusjonen påvirker ungdommen, og får betydning for relasjonen ungdom-informant.

To av informantene forteller om hvordan relasjonen mellom informant og ungdom blir påvirket av ungdommens relasjon til sin mor. En informant forteller hvordan en mor gjenfortalte til ungdommen det informanten hadde sagt på et ansvarsgruppemøte. Dette førte til at ungdommen sluttet å snakke med ham i en lang periode etter dette (...) *så da ble relasjonen satt veldig sterkt på prøve* (Informant 1, s.11, linje 305).

Den andre informanten beskriver hvordan en ungdoms relasjon til sin mor, til tross for at den er komplisert, påvirker ungdommen positivt. Denne påvirkningen kommer også relasjonen mellom informanten og ungdommen til gode.

Mor og han hadde en avtale fra han var veldig liten om at når han var atten år skulle han få flytte hjem. Men han skjønte, og hun skjønte at det gikk ikke, men han kunne ikke bryte den kontrakten. Så når han var atten da, så skjedde det et eller annet, han snudde helt. Ble mye enklere å forholde seg til og, for det var akkurat som: nå er jeg voksen. (Informant 4, s. 12, linje 396-406).

Slik jeg forstår dette eksempelet handler det om en endring i kontekst som gjør at ungdommen får en annen forståelse av seg selv. Dette virker igjen inn på relasjonen mellom ungdom og informant. Et annet eksempel viser hvordan endring i kontekst kan påvirke hvordan terapeuten forholder seg i arbeidet med en ungdom:

La oss si at vedkommende har vært rusmisbruker før, og så går han i sprekk, og begynner å ruse seg, men du skal fremdeles jobbe med ham, så er det klart at da må du jobbe mye mer intensivt, du må sette strengere krav, og du må jobbe tettere på. Da vil relasjonen nok bli satt på en ny prøve (Informant 1, s. 9, linje 245-251).

I min forståelse viser begge disse eksemplene hvordan både positive og negative endringer i ungdommens liv kan føre til en endring i konteksten for relasjonsarbeidet. I tillegg til å påvirke ungdommen direkte, påvirker endringene også relasjonen mellom ungdommen og informanten.

Flere av informantene beskriver viktigheten av å bli kjent med, og bruke tid på ungdommens venner. En av informantene beskriver at hun bruker mye tid på vennene til ungdommen. Disse er viktige for ungdommen, og det at vennen trives i institusjonen forteller henne at personalet har gjort noe riktig. Det å legge føringer for, eller hindre ungdommens vennerelasjoner beskrives som noe som ville fått negative konsekvenser for relasjonen mellom henne og ungdommen. Hun beskriver at *vennene er alt for hun. Det er det hun har* (Informant 2, s 9, linje 303). En annen informant beskriver det motsatte. Han regulerer og prøver å påvirke ungdommens relasjoner til venner. Han legger ikke til rette for at ungdommen kan treffe venner han mener ikke er bra for ungdommen, og forsøker å styre ungdommen i retning av andre.

En av informantene som arbeider med enslige mindreårige asylsøkere, beskriver at det kan være vanskelig å få til et samarbeid med familien. Dette kan være fordi ungdommen ikke har familie i Norge eller at ungdommen slipper miljøterapeutene inn på dette området i livet sitt. Hun understreker likevel at man må prøve: *(...) men du må bygge relasjon til nettverket også, det er du nødt til. Så, prøve om ikke noe annet, det er ikke alltid det er like lett* (Informant 3, s.23, linje 828-832).

Oppsummering

Informantenes beskrivelser viser hvordan kontekstuelle faktorer påvirker relasjonsarbeidet. De beskriver fysiske faktorer og hendelser og relasjoner i ungdommens liv. Også endringer i konteksten beskrives som en påvirkningsfaktor. Arbeidsmiljø og god matching mellom

kollegaene er et gjentakende tema og fremstår som viktig for alle informantene. Det å kjenne makkeren, være trygg på denne og ha en felles forståelse for mål og metode i arbeidet blir beskrevet som viktig. Ulikheter mellom kollegaene kan være en ressurs, men dersom forskjellen blir for stor, kan den føre til konflikt. I disse tilfellene beskriver informantene at relasjonen til makkeren kan påvirke relasjonen mellom informant og ungdom på en negativ måte.

4.1.3 Arbeidsoppgaver og struktur

Flere av informantene beskriver verdien av å ha god struktur på arbeidsoppgavene sine. At arbeidsoppgavene er allsidige, at personalet har felles mål for oppgavene, og at de er godt planlagt er noe av det informantene nevner. Andre faktorer som er nevnt, er kursing av personalet i forhold til ulik problematikk, og tilpassing av turnus. På den andre siden beskriver informantene også utfordringer i forhold til strukturen på arbeidsoppgavene. Det kan være problemer med selve fordelingen av oppgaver, at personalet verdsetter ulike oppgaver ulikt, eller at pålagte oppgaver stjeler tid eller energi fra relasjonsarbeidet med ungdommene.

Men det er en travel hverdag, men jeg, jeg prøver å.. hvis det er en rapport jeg må skrive og jeg må være med ungdommen, så velger jeg må være med ungdommen. Men selvfølgelig, da er du gjerne stresset i hodet, og så greier du gjerne ikke være like mye tilstede som du gjerne ønsker da (Informant 3, s. 20, linje 720 og 726)

Flere av informantene beskriver en konflikt mellom hensynet til relasjonen og hensynet til arbeidsoppgaver. Oppgaver som blir pålagt, eller som personalgruppen har blitt enige om, kan ha negativ innvirkning på relasjonsarbeidet. Flere av informantene beskriver at de føler de må være kollegial og tro mot planen for arbeidet, også i tilfeller der de ikke er enige i det som har blitt bestemt. Eksempel på en slik pålagt arbeidsoppgave blir beskrevet i intervju fire.

Informanten beskriver hvordan personalet fikk i oppgave å videreføre et behandlingsopplegg rundt en ungdom fra en tidligere institusjon. Informanten beskriver et rigid opplegg som fører til masse konflikter. *Det ble mer en instruks for oss enn et hjelpemiddel for ham, det skjønnte vi etter hvert sant (Informant 4, s. 10, linje 324 og 326)* Slik jeg forstår informanten ble denne instruksjonen direkte skadelig for ungdommen, og relasjonen mellom ungdommen og personalet. I dette tilfellet ble opplegget rundt ungdommen evaluert og endret. Slik jeg forstår informantene veier derfor pålagte arbeidsoppgaver og prosedyrer for arbeidet tungt i

vektskålen, selv når det står i konflikt til hensynet til ungdommen og relasjonen. En av informantene sier:

(...) da vil jeg jo fravike meg ansvaret i forhold til arbeidsoppgaver og intensjoner, alle baselines alle fokus og hovedmål man jobber med så det er jo klart at da kan det jo bare bære eller briste med relasjonen, og det er man bare nødt til å gjennomføre (Informant 1, s. 10, linje 271-275)

Oppsummering

Struktur og meningsfulle arbeidsoppgaver beskrives av informantene som en ressurs i arbeidet med ungdommene, mens fordelingen av oppgaver og ulik verdisetting av disse kan føre til konflikt mellom kollegaene. Slik jeg forstår informantene kjenner de på et ansvar i forhold til å utføre pålagte arbeidsoppgaver og følge prosedyrer, og at disse noen ganger kommer i konflikt med hensynet til relasjonen. Det fremstår som nødvendig at strukturer og arbeidsoppgaver evalueres underveis for å sikre at de er hensiktsmessige og at de er tilpasset ungdommens behov.

4.2 Posisjonstaking i relasjonsarbeidet

Dette funnet handler om de posisjonene informanten og ungdommen har eller tar i forhold til den andre. Elementer som fremstår som betydningsfulle i datamaterialet handler om kommunikasjon, maktrollen, og avstand og nærhet i relasjonen ungdom-informant.

4.2.1 Nonverbal kommunikasjon

Den nonverbale kommunikasjonen i relasjonsarbeidet er et tema som går igjen i alle intervjuene. Flere av informantene beskriver at ungdommene merker eller «senser» stemning og nonverbal kommunikasjon fra de voksne.

(...) så er jo hun sånn at hun sjekker jo ut, med å sjekke øynene mine og kroppsspråket mitt, hvor henne er du nå [navn på informant], og hvilket humør er du i? (Informant 1, s.3, linje 87).

Informanten beskriver videre at ungdommen sjekker ut kollegaen hans på samme måte, samt stemningen kollegaene mellom. Denne informasjonen er med på å bestemme hvilket

handlingsrom ungdommen har; (...) i dag kan jeg tillate meg å slappe av, og spørre om det jeg har lyst til, eller klage på det jeg har lyst til (Informant 1, s.3, linje 97).

Flere av informantene beskriver at ungdommene merker om de som terapeuter fremstår som usikre eller om de ikke er genuint interesserte, eller stresser for mye i kontakten med ungdommen. Slik jeg forstår dem, er derfor informantene også svært bevisst det nonverbale uttrykket ungdommene kommuniserer. Informantene bruker slik informasjon til å forstå den enkelte ungdommen, og for å tilpasse seg i arbeidet. Flere av informantene snakker også om å «lese» ungdommene, og plukke opp deres signaler. Det å lese signalene hos ungdommen beskrives av en informant som «inngangsbilletten» til å skape en relasjon til ungdommen.

Atferd er et eksempel på nonverbal kommunikasjon som blir tolket av informantene. For eksempel blir utagering eller tilbaketrekking beskrevet av flere informanter som et «forsvarsverk». (...) han var redd oss. Den eneste måten han kunne forsvare seg selv, det var å være sånn som han var. (Informant 4, s. 5-6, linje 167-171). Informantene forklarer også atferd som et uttrykk for det ungdommene ikke forstår, eller har språk for.

Ja. Alt var vanskelig, for hun hadde vanskelig for å sette ord på tingene.. ikke klarte hun å sortere følelsene sine, hva som er hva.. og det er mye på bakgrunn av at hun gjerne ikke forstod alt hun hadde opplevd heller (Informant 1, s.4, linje 58).

To av informantene beskriver situasjoner der de har opplevd en god relasjon til en ungdom, men at ungdommen brått har sluttet å snakke med dem. Begge informantene tolker tausheten som at ungdommen har blitt såret eller krenket over noe informantene har sagt eller gjort. At ungdommen slutter å snakke med dem, skaper et ubehag hos informantene. En informant sier at han ble berømmet for å ikke sykemelde seg, mens informant tre sier at det «gjør noe med selvtilliten din» og at ungdommen nok har merket hennes usikkerhet. De beskriver begge en lettelse når ungdommen snakker med dem igjen. En av disse informantene beskriver at det var etter at hun hadde stelt i stand bursdagsselskap for ungdommen at han begynte å snakke med henne igjen. Hun beskriver selv at han må ha følt seg satt pris på ved at hun gjorde dette. Etter denne handlingen opplevde informantene at relasjonen med ungdommen ble gjenopptatt, og faktisk ble bedre enn tidligere.

I intervjuene finnes det flere eksempler på nonverbal kommunikasjon i form av handlinger som informantene gjør. Denne formen for nonverbal kommunikasjon fremstår som betydningsfull for relasjonen mellom informant og ungdom. Slike handlinger er gjerne knyttet

til daglige hendelser, og kan handle om at informanten kjøper inn spill som ungdommen liker eller at det alltid blir dekket på bordet til ungdommen selv om informantene ikke forventer at ungdommen dukker opp.

Oppsummering

Temaet nonverbal kommunikasjon har stor plass i informantenes fortellinger og beskrivelser, og fremstår som betydningsfullt. Samtidig som informantene beskriver en oppmerksomhet rundt sin egen nonverbale kommunikasjon, er de bevisste det nonverbale som ungdommen kommuniserer. Denne formen for kommunikasjon forstås også som et uttrykk for det ungdommene ikke forstår, eller ikke har språk for. Det kan virke som om enkelte handlinger som informantene gjør, er en form for nonverbal kommunikasjon som blir viktig for ungdommene, og som de i ettertid setter ord på som betydningsfullt.

4.2.2 Maktrollen

Bruk av tvang eller makt beskrives av informantene som noe som kan være til skade for, eller i verste fall ødeleggende for relasjonen til ungdommen. Spesielt «holdesituasjoner» blir nevnt som eksempel på dette, og det er som regel den *fysiske* tvangen eller makten som blir beskrevet som ensidig negativ for relasjonen. Jeg opplever at informantene snakker en del om sin maktrolle i intervjuene, uten at de nødvendigvis kaller det de gjør for maktutøvelse. Med maktrolle mener jeg for eksempel at informantene er i posisjon til å sette i gang tiltak, eller gi konsekvenser som er mot ungdommens vilje. En informant sier om en ungdom som ikke vil forholde seg til ham:

(...) jeg spilte[inn de] andre [i]personalet slik at når han ble spurt eller hun, så skulle de henvende seg til meg og spørre hva jeg synes, sånn at [ungdommen] måtte forholde seg til meg sånn litt og litt, og at nei, den der må gjerne [navn på informant] ta avgjørelsen på, så sånn på en måte fikk jeg jobbet henne tilbake på (Informant 1, s. 11, linje 309 og 311).

En annen informant beskriver at han ikke strekker seg eller legger til rette for en ungdom han opplever som utfordrende:

Sant: jeg må ikke kjøre deg, jeg må ikke gjøre, altså jeg er lei, jeg gadd liksom ikke, altså han var så vanskelig, jeg gadd liksom ikke legge noe til rette for ham (Informant 4, s.15, linje 510 og 512).

Informantene bruker ikke selv begrepet makt om disse situasjonene, men jeg forstår dem likevel som eksempler der informanten bruker sin posisjon, og derunder makt, til enten å få ungdommen til å gjøre noe den ikke vil, eller for å gi konsekvenser til en ungdom som oppfører seg på en bestemt måte.

Flere av informantene beskriver at hensynet til relasjonen kan komme i konflikt med det som er nødvendig å gjøre i forhold til prosedyrer eller arbeidsinstrukser. I noen tilfeller gjør informantene en avveining i forhold til om de skal bruke sin maktposisjon. En av informantene beskriver dette som å "velge sine kamper". I et annet eksempel beskriver informantene at hensyn til regelverk eller prosedyrer veier tyngre enn hensynet til relasjonen, og de dermed bruker sin maktrolle. *Ja. Noen ganger så må du bare gjøre jobben din* (Informant 3, s. 20, linje 700).

Informant to beskriver et eksempel på at hensynet til prosedyrer får forrang over hensynet til relasjonen. Informanten tar, i samråd med makkeren sin, en avgjørelse om å tilkalle psykiatrisk ambulanse mot ungdommens vilje. Dette beskriver hun som utfordrende fordi ungdommen gråter og vil ikke. I datamaterialet finnes det også et eksempel på at hensynet til personalets sikkerhet gjør at personalet tar i bruk sin maktrolle. I dette eksempelet bryter personalet med regelverket. Informanten forteller at personalet utfører ransaker på en ungdoms rom, fordi ungdommen stadig skaffer seg våpen som han truer personalet med: *Så vi hadde sånn uautorisert razzia på rommet av og til da, men det var jo for å verne oss selv da, vi hadde jo ikke lov, men vi måtte gjøre det* (Informant 4, s. 4, linje 133 og 135).

Når informantene tar i bruk sin maktrolle beskrives det som noe som kan «vippe begge veier» i forhold til relasjonen mellom dem og ungdommen. Det er ikke alltid utøvelse av makt blir beskrevet som ensidig negativt for relasjonen. I tilfellet der ambulanse ble tilkalt, opplever informantene at ungdommen senere takker henne for avgjørelsen som ble tatt. Slik jeg forstår informantene «vipper» denne episoden i riktig retning fordi ungdommen selv forstår og kan skape mening av det som har skjedd.

I relasjonen mellom informant og ungdom er det alltid et element av at den voksne har en maktposisjon ovenfor ungdommen. Informantene er dem som setter grenser og har myndighet til å ta valg som overstyrer det ungdommene ønsker eller ber om. En av informantene har flere eksempler på at hun har fått en bedre relasjon til en ungdom når hun ikke lenger arbeider direkte med dem eller etter at ungdommen har flyttet fra institusjonen. Informanten forteller i den anledning om en jente som gjenopptar kontakten med personalet etter at hun er ute av

barnevernet: *Da er hun ikke redd oss lenger, at vi skal komme og hente henne eller noe sånt da* (Informant 3, s. 18, linje 636). Slik informanten beskriver det blir det trygt for ungdommen å gjenoppta relasjonen når informanten ikke lenger har en maktposisjon ovenfor henne.

Oppsummering

Informantene bruker sin maktrolle, slik det fremstår for meg, mer eller mindre bevisst i relasjonsarbeidet. Informantene velger sine kamper, men uttaler også at bruken av makt i noen tilfeller er nødvendig. I de tilfellene der utøvelsen av makt får forrang over hensynet til relasjonen begrunnes dette med hensyn til ungdommens beste, personalets sikkerhet eller med prosedyrer som legger føringer for arbeidet. I de tilfellene informanten bruker sin maktposisjon, kan dette vippe begge veier i forhold til relasjonen. I denne sammenhengen beskrives ungdommens egen meningsskaping av det som har skjedd betydningsfull.

4.2.3 Balansegang mellom nærhet og avstand

Informantene beskriver alle en balanse mellom nærhet og avstand i relasjonsarbeidet med ungdommene. Informantene bruker ulike begreper for dette; som «å være tilstede og sitte på gjerdet», «påtrengende og passiv» eller «tilstede men i bakevjen». Flere av informantene beskriver også viktigheten av at miljøterapeuten er tålmodig og venter til ungdommen er klar for å inngå i relasjon til dem. *La nå bare ungdommen få bruke sin tid, så kommer de til slutt* (informant 2, s. 3, linje 68).

Ingen av informantene bruker konkrete beskrivelser av hva de gjør i denne bevegelsen mellom nærhet og avstand. Språket de bruker gir likevel et inntrykk av at dette er en mer «intuitiv» del av arbeidet.

Og selvfølgelig har man tråkket litt for mye på noen ganger, og kanskje noen ganger har man vært litt for mye tilbakelemt sant? Og så justerer du deg, ja når du kjenner litt på det da.
(Informant 3, s. 3, linje 70 – 76)

Informant 1 beskriver at det i den første tiden med en ungdom er viktig for ham å bli kjent med ungdommen, hva ungdommen liker og ikke liker (...) *og når vi vet det, så vet vi litt mer hvordan vi skal trø, hvor varsom vi skal være på de enkelte områder* (Informant 1, s. 3, linje 20 og 22).

Oppsummering

Balansen mellom nærhet og distanse er et tema i alle intervjuene, og blir også gjentatt flere ganger av noen informanter. Jeg opplever at det er utfordrende for informantene å forklare hva de konkret gjør i denne balansegangen, og hvordan de gjør det. Bevegelsen blir beskrevet som en «feeling», «noe du bare gjør» eller noe som sitter i «ryggmargen». Illustrert ved sitatene over opplever jeg likevel at informantene justerer seg og foretar en slik bevegelse på bakgrunn av generell erfaring fra relasjonsarbeid, og spesifikk kjennskap til ungdommen.

4.3 Relasjonsarbeid med utgangspunkt i daglige hendelser

Noe som fremstår som betydningsfullt i datamaterialet er den spesielle konteksten som informantene jobber i, og henter sine eksempler og erfaringer fra. Alle informantene arbeider i medlever turnus, og bor sammen med ungdommene tre og fire døgn sammenhengende. Dette bidrar til at daglige hendelser skaper en ramme for arbeidet, og at disse er en viktig faktor i hvordan informant og ungdom forstår hverandre, skaper mening og «gjør sammen».

4.3.1 Samskaping av relasjonen og felles meningsskaping

Informantene beskriver at relasjon er noe som skapes sammen med ungdommen. Slik jeg forstår informantene handler dette blant annet om å gi relasjonen et innhold som møter den enkelte ungdoms individuelle behov. Dette kan være behovet for trygghet, behov for hjelp til refleksjon og bevisstgjøring eller følelsesregulering. I en slik samskaping av relasjonen justerer og tilpasser begge parter seg, basert på det den andre sier, eller kommuniserer på andre måter. En av informantene beskriver hvordan hun «ikke fikk det helt til» i arbeidet med en ungdom. Ungdommen hadde en annen atferd sammen med henne enn med de andre kollegene, som ungdommen kjente bedre. Dette førte blant annet til at ungdommen ikke kom seg på skolen når informanten var på jobb.

Men han var veldig okay der da for han, han sa til meg hva jeg måtte gjøre da, at jeg måtte rugge i han og, ja sånne ting da, så, så da kunne vi ha en samtale om hvordan vi skulle få det til sammen da (Informant 3, s.4, linje 138-144).

Informanten beskriver flere slike samtaler om det «å få det til sammen» som har ført til at de sammen har skapt en betydningsfull relasjon (...) *du må jo hele tiden jobbe for å opprettholde den relasjonen du har, VI har bygget opp sant* (Informant 4, s. 7, linje 229). I en slik samskapende relasjonell prosess fremstår felles meningsskaping som et betydningsfullt

element i alle intervjuene. Slik jeg forstår dem, snakker informantene om en slik felles forståelse, eller meningsskaping på flere ulike nivå. Det kan handle om felles forståelse av en situasjon eller daglig hendelse, eller det kan handle om forståelse av den andres følelser og intensjoner. Felles meningsskaping, slik jeg forstår informantene, er avhengig av at informantene og ungdommen har et felles språk. I intervjuene beskriver de hvordan de bruker tid i etterkant av utfordrende episoder til å snakke med ungdommene og gjøre plass til deres opplevelse og forståelse av det som har skjedd. Tid er også et viktig tema for å skape felles forståelse, og flere av informantene beskriver dette: *Men over tre år, det er jo sånn som han nylig har sagt da, så skjønte han at vi brydde oss, at vi var glad i han da* (Informant 4, s. 6, linje 173)

Flere av informantene beskriver hvordan ungdommen etter lang tid, ofte flere år, kan sette ord på sin forståelse for eksempel situasjoner eller hendelser. I noen tilfeller kan det ungdommen forteller overraske:

(...) vi har revet oss i håret, vi har, vi har ikke trodd at vi har kommet inn litt engang, til hun, i det hele tatt. Men da greier hun å sette ord på ting og da sier hun noe om at vi dekket på til hun, uansett, alltid. Og en gang så, hun hadde vært på rømmen, så hadde hun bursdag, vi ante ikke hvor hun var, vi trodde hun var i Oslo.. vi hadde lagd kake og vi hadde lys og vi hadde gaver og alt mulig, og så dukket hun bare opp. Men da kunne hun si mye om det vi hadde gjort og ikke gjort på en måte i ettertid da, at det faktisk hadde stor betydning (Informant 3, s. 18, linje 638-652).

Oppsummering

Informantene beskriver at relasjonen skjer i et samspill, eller i samskaping med ungdommen. Slik jeg forstår informantene er en felles forståelse eller meningsskaping et sentralt element i dette. Informantene har flere eksempler på at det at ungdommen og informantene har et felles språk om opplevelser og hendelser er betydningsfullt. I dette arbeidet er tid viktig. Flere av informantene beskriver at de har erfaring med at det kan ta flere år før ungdommen setter ord på hvordan de selv har forstått sin egen situasjon, hendelser eller de voksnes intensjoner.

4.3.2 Ressursfokus og tykke historier

I alle intervjuene opplever jeg at informantene har et ressursfokus i forhold til ungdommene som de har jobbet med. Også de ungdommene som informantene opplever som mest krevende, blir omtalt med fokus på positive egenskaper eller ressurser. Det er flere eksempler

i datamaterialet på at informantene får øye på ressurser hos ungdommene gjennom daglige samtaler og hendelser. De tilpasser seg også i arbeidet, og velger å ikke fokusere på problematferd eller negative tanker ungdommen måtte ha.

(...) ja så det er på en måte og prøve å trekke de ut fra en litt negativ setting på en måte da, der de kan sitte og bare begrave seg i dårlige tanker og en opplevelse de har vært igjennom (...) (Informant 1, s.9, linje 237).

Også når informantene beskriver ungdommens problematikk eller problematferd opplever jeg at de har et slikt ressursfokus med seg. En av informantene beskriver en ungdom som vagabonderer¹⁰ mye, og som til slutt ender opp med å rømme til utlandet (...) *og vi ble jo litt imponert da *latter* over at hun greide å organisere dette* (Informant 3, s. 17, linje 606).

En av informantene forteller om en ungdom som strever på skolen, og forteller om frustrasjoner i forhold til dette. Han oppfordrer ungdommen til å prøve nye måter å snakke om utfordringene sine på skolen, og forsøke andre handlingsmønstre. *Og hun er heldigvis tøff nok til å gjøre det, så hun har den styrken, den gode ressursen* (Informant 1, s. 6, linje 119 og 121). Slik de fremstår for meg, har informantene stor tro på, og høye ambisjoner for ungdommene de arbeider med.

Oppsummering

Informantene beskriver alle et ressursfokus i forhold til de ungdommene de jobber med. Selv om de beskriver ungdommenes problematikk og negative atferd er det en tykkere historie som kommer frem om ungdommen. Flere av informantene beskriver hvordan de arbeider med ikke å ha fokus på problemer eller problematferd, men heller jobber proaktivt, tilbyr ungdommen før de må spørre, og gir dem tillit.

4.3.3 Relasjonsarbeid gjennom terapeutisk samvær

I informantenes beskrivelser av sitt arbeid blir aktiviteter og samvær med ungdommen vektlagt. Det å tilby ungdommen aktiviteter blir nevnt som et viktig element i den første tiden med en ungdom. Informantene beskriver at aktiviteter og opplevelser sammen, gir mulighet for at ungdommen kan bli bedre kjent med seg selv, og med informanten. Samvær gjennom aktivitet beskrives også som noe som kan gi ungdommen egenerfaring og opplevelse av mestring. En av informantene setter opplevelser i motsetning til det å «få ting». Han beskriver

¹⁰ Å vagabondere betyr å streife om (Berulfsen og Gundersen 2000).

at ungdommene, i hans erfaring, tror at for eksempel en dyr jakke kan «heale» mange sår hos dem. Men informanten selv har mer tro på betydningen av opplevelser:

Det er gjerne hvis man reiser på en fjelltur, og, ja si bor i telt, tenner bål, fisker sin egen fisk, sløyer den, griller den over bålet, så er det jo sånne ting man husker senere. Egenerfaringer, selvgjort, følelse av at man mestrer dette her og gjennomførte (Informant 1, s. 7, linje 175-179).

Det å være sammen med ungdommen om daglige gjøremål som middagslaging, se på tv sammen eller bilkjøring beskrives som noe som kan representere en trygghet for ungdommen, selv i utfordrende perioder. Det daglige samværet om hverdagsaktiviteter gir også informantene en mulighet til å forstå ungdommen bedre. Medlever turnusen, og det at informanten er sammen med ungdommene i daglige gjøremål gjør at informanten lettere kan få øye på små tegn eller reaksjoner hos ungdommene.

Oppsummering

Det å være sammen om opplevelser, enten det er daglige gjøremål eller større aktiviteter, beskrives av informantene som en viktig del av relasjonsarbeidet. Samværet kan bidra til økt selvfølelse, mestring eller følelse av å være verdifull for ungdommen. Samværet beskrives også som en god arena for at ungdommen og informanten kan bli kjent med hverandre. Samvær om aktiviteter kan representere trygghet for ungdommen og gir informanten og ungdommen mulighet til å forstå hverandre bedre.

5 Diskusjon av funn

Hensikten med denne studien har vært å bidra til økt innsikt i miljøterapeuters relasjonsarbeid med unge plassert etter barnevernloven. Jeg har vært opptatt av miljøterapeutenes beskrivelse av sin praksis, og av hvilke faktorer som påvirker dette arbeidet. Den overordnede problemstillingen for prosjektet er «Hvilke faktorer beskrives av miljøterapeuter som betydningsfulle for relasjonsarbeid med plasserte barn og unge».

Fire kvalitative intervjuer og analyse av data ved bruk av IPA førte meg frem til tre hovedfunn, med underfunn:

1. Strukturelle og personlige faktorer som utgangspunkt for relasjonsarbeid

- a) Terapeutens faglige og personlige utgangspunkt for relasjonsarbeidet
- b) Kontekstuelle faktorer
- c) Arbeidsoppgaver og struktur

2. Posisjonering i relasjonsarbeidet

- a) Nonverbal kommunikasjon
- b) Makrollen
- c) Balanse mellom nærhet og avstand

3. Relasjonsarbeid med utgangspunkt i dagliglivet

- a) Samskaping av relasjonen og felles meningsskaping
- b) Ressursfokus og tykke historier
- c) Relasjonsarbeid gjennom terapeutisk samvær

Jeg vil i det videre diskutere disse funnene i lys av teorien presentert i teoridelen, og i forhold til problemstilling og forskningsspørsmål.

5.1 Strukturelle og personlige faktorer som utgangspunkt for relasjonsarbeidet

I presentasjonen har jeg valgt å bruke formuleringen «utgangspunkt» for dette funnet. Slik jeg forstår informantene snakker de om en del faktorer som virker *forut*, eller *i konteksten* for arbeidet med den enkelte ungdom, og relasjonen mellom ungdom og informant.

5.1.1 Terapeutens faglige og personlige utgangspunkt for relasjonsarbeidet

Kunnskap om barnevernsarbeid og faglige refleksjoner rundt ungdommens problematikk synes å danne et utgangspunkt for informantenes arbeid. Slik kunnskap er en del av det Larsen kaller «formelle kvalifikasjoner og erfaringer» (Larsen 2004). At informantene bruker sin kunnskap om for eksempel Asberger som diagnose, eller forståelse av tilknytningsproblematikk, i arbeidet, kan vitne om at informantene har et *individperspektiv*.

Individperspektivet kan sees på som del av en medisinsk eller psykologisk diskurs om at *personen er problemet*. Dette står i motsetning til det systemiske perspektivet om at problemer må forstås relasjonelt, og et narrativt perspektiv om at *problemet er problemet* (Lundby 2009). Informantenes utsagn som at «vi visste på forhånd» (informant 3) eller «det stod i papirene hennes» (informant 1) kan forstås som at informantene har en faglig forforståelse *forut* for arbeidet med den enkelte ungdom. Informantene bruker altså terapi-ekstern kunnskap i arbeidet. En slik faglig forforståelse og bruken av terapi-ekstern kunnskap, kan bidra til at informantene inntar en eksperterolle i forhold til ungdommen. Denne posisjonen står i motsetning til *ikke-vitende* posisjon som innebærer en holdning til klienten som eksperter på sitt eget liv (Bagge 2007). Informantenes eksperterolle viser seg også i deres vurderinger og tolkninger i forhold til ungdommens atferd, eller problematikk. Slike vurderinger og tolkninger, kan forstås som at informantene bruker definisjonsmakt i sitt arbeid (Vatne 2006).

I intervjuene er det også eksempler på at informantene forstår ungdommens problematikk i et relasjonelt perspektiv; (...) *når han kom til oss og vi satt nede hos han sånn som vi gjorde, så var han pisse redd*. (informant 4, s. 5, linje 167). Informantene legger også vekt på ungdommens egne beskrivelser og forståelse av egen situasjon: *Og da bruke tid på, ja snakke med ungdommen, åpne opp for at de kan snakke om det selv da* (informant 3, s. 8, linje 277 og 283) Slike beskrivelser viser at informantene også har en relasjonell forståelse av problemer, og en nysgjerrighet rundt ungdommens egne historier som utgangspunkt i arbeidet.

Miljøterapi trekker veksler på flere ulike teoretiske retninger (Olkowska og Landmark 2009). I informantenes beskrivelser opplever jeg en relasjonell forståelse av ungdommens problematikk og en nysgjerrighet i forhold til ungdommenes egne historier. Dette er integrert med generell kunnskap om utvikling og tilknytning hos barn, og spesifikk forståelse av for eksempel tilknytningsskader eller utviklingsforstyrrelser hos ungdommen. Slik jeg forstår

dem, integrerer informantene barnespesifikk og terapi-ekstern kunnskap (Mæhle 2007) med en systemisk og narrativ forståelse.

Informantene beskriver også et personlig utgangspunkt. De har alle sine *uformelle kvalifikasjoner* med seg i arbeidet (Larsen 2004), i form av personlige historier og erfaringer. Informantene beskriver flere eksempler på *selvavsløringer*, der de gjennom uttalelser til ungdommen røper noe personlig ved seg selv. Slike selvavsløringer kan virke demokratiserende, og jevne ut ulikheter mellom terapeut og klient (Burrell 2011). Informant to beskriver hvordan hun velger å fortelle en ungdom at hun er i ferd med å flytte fra sin samboer. Hensikten med dette, sier informanten, er *at vi viser at vi har svakheter vi og, livet vårt er ikke tipp topp det heller, alle har utfordringer* (informant 2, s.16, linje 566). Dette ser jeg på som et eksempel på en selvavsløring som kan bidra positivt i relasjonen. Denne informanten beskriver også hvordan hennes historie kanskje kan hjelpe ungdommen i senere erfaringer med brudd med en kjæreste. *Selv om det selvfølgelig ikke er det samme, så vet de jo i hvert fall at, vi ikke er dømmende i forhold til det sant* (informant 2, s. 16, linje 568). Slik kan man kanskje si at denne informanten legger et grunnlag for relasjonell resonans i relasjonen mellom henne og ungdommen (Jensen 2008).

Også andre beskrivelser hos informantene kan forstås lys av Jensens teori om relasjonell resonans. Uttalelser som *jeg tror jeg deler mer med ham nå enn jeg noensinne har gjort* (informant 4, s.22, linje 772) og: *man liker noen bedre enn andre* (Informant 2, s.18, linje 608), kan forstås som eksempler på slik gjensidig resonans. Dette er tilfeller der det oppstår en uttalt, eller ikke uttalt felles forståelse i relasjonen mellom informant og ungdom (Jensen 2008).

I informantenes beskrivelser mener jeg at det også finnes eksempler på det Jensen (2008) kaller «relasjonell dissonans». Ungdommens uttalelser eller atferd vekker ubehagelige følelser eller atferd i informantene, som hindrer deres nysgjerrighet eller empati. Uttalelser som *jeg ble veldig usikker da* (informant 4, s.8, linje 266) og: *jeg lot meg rett og slett ikke presse ned på det nivået som hun ønsket meg ned på* (informant 1, s. 12, linje 359) ser jeg som eksempler på dette. Dette kommer tydelig til uttrykk hos informant fire: *jeg har vært jævlig forbanna på en* (s.14, linje 486). Denne informanten beskriver en ungdom som vekker så mye negative følelser i ham, at det får konsekvenser for informantens atferd i relasjonen: *jeg gadd liksom ikke legge noe til rette for ham* (informant 4, s.15, linje 512). Faren ved relasjonell dissonans er i følge Jensen (2008) at det kan føre til forringing eller brudd i relasjonen. I slike tilfeller

skriver Jensen (2008) at det er behov for veiledning, og noen ganger bytte av terapeut. I det miljøterapeutiske arbeidet vil dette kunne ivaretas gjennom ekstern eller intern veiledning av personalet. At miljøterapeutene jobber i team, gjør også at det vil være mulig å veksle mellom de voksne i arbeidet. På min arbeidsplass får vi jevnlig forespørsler om plasseringer i enetiltak med en til en bemanning. Disse tiltakene, vil etter min mening være spesielt sårbare for at slik relasjonell dissonans kan få negative konsekvenser.

Jensens (2008) teori om relasjonell resonans er utviklet i en familierapikontekst, der terapien er avgrenset i tid. Terapien forgår gjerne på et kontor, og har i stor grad form av en samtale. I en miljøterapi kontekst, der informantene lever sammen med ungdommen i flere døgn i strekk, kan man tenke seg at selvsørlringer vil forekomme i stor grad. Det ligger muligheter i dette; ved at informantenes bruk av personlige erfaringer og historier, kan bidra til felles forståelse, demokratisering i relasjonen og gjensidig resonans. Jeg vil også påstå at institusjonskonteksten kan øke risikoen for utrygge selvsørlringer hos miljøterapeutene som kan føre til at ungdommen opplever seg kritisert eller undertrykket. På samme måte som institusjonskonteksten byr på muligheter for relasjonell resonans, byr den på risiko for relasjonell dissonans.

Jensen (2008) viser til Protinsky og Coward (2001) som har funnet at god integrering mellom terapeutens personlige og profesjonelle selv, er noe som kommer med erfaring. Dette er noe som synes å komme frem i mitt materiale også. De to informantene som reflekterer over egen utvikling i forhold til integrering av profesjonelt og personlig liv, er også de informantene som har lengst klinisk erfaring.

5.1.2 Kontekstuelle faktorer

Bateson skriver i *Mind and nature* "(...) nothing has meaning except it be seen as in some context" (Bateson, 2002:13). Relasjonen mellom informant og ungdom må altså forstås ut fra den konteksten den opptrer i. Informantene kan til en viss grad påvirke denne konteksten. Noe av det de snakker om i denne sammenhengen er at de ønsker å skape en ramme for ungdommen som ligner mest mulig et vanlig hjem. Både fysiske forhold ved huset, og krav og regler i forhold til ungdommen, er kontekstmarkører som informantene bruker for å skape en slik «normalitet». En fare ved en slik normalisering kan muligens være at konteksten blir utydelig, eller forvirrende. I en utydelig kontekst kan de være utfordrende å vite hvordan man skal oppføre seg, og kommunisere (Jensen 2009).

Hvordan informantene forstår konteksten vil også ha betydning for hva som fremstår som informasjon for informantene (Jensen 2009). Informant 3 forteller om en ungdom som ble mye enklere å forholde seg til etter at han ble atten. Hvordan informanten forstår denne endringen, er avhengig av hvilket *observasjonsfelt* han har. Watzlawick fremhever at for å forklare et fenomen må observasjonsfeltet være *stort nok* til å omfatte sammenhengen som fenomenet opptrer i (Jensen 2009). I dette tilfellet forstår informanten endringen i en kontekst som innebærer ungdommens relasjon til sin mor. Et smalt observasjonsfelt ville for eksempel være å forstå denne endringen i et individperspektiv (Jensen 2009). Flere av informantene virker å forstå relasjonsarbeidet i en slik vid kontekst. De nevner alle ungdommens venne- og familierelasjoner som en påvirkning på arbeidet. Dette kan vitne om en systemisk forståelse av samspill hos informantene.

En betydningsfull faktor som alle informantene trekker frem er arbeidsmiljø og relasjonen til makkeren sin. Beskrivelsene viser at en god relasjon til makkeren er en faktor som holder informantene i arbeid, øker trivsel og kommer relasjonen mellom informant og ungdom til gode. I motsatt fall beskriver en informant at hun gjør en dårligere jobb på grunn av konflikter med kollegaen. En konflikt som i dette tilfellet førte til brudd i relasjonen mellom henne og ungdommen. Disse beskrivelsene argumenterer for viktigheten av å ha fokus på et godt arbeidsmiljø, og på prosesser som ivaretar en god matching mellom makkere. Et slikt fokus vil komme ungdommen og relasjonen til gode.

Endringer i kontekst får konsekvenser for hvordan informantene forstår ungdommen, og relasjonen. Informant en beskriver dette med et eksempel om en ungdom som «går i sprekk» og ruser seg. En endret kontekst fører til en endring i hva som fremstår som informasjon for informanten. Dette fører til en endring i informantens atferd og handling i relasjonen, han kommuniserer altså noe annet i relasjonen til ungdommen enn før sprekken. Informanten beskriver at ungdommen kan føle seg presset både av å være ruset, og av terapeutens endrede atferd.

Forståelsen av konteksten er betydningsfull for hvordan informantene forstår relasjonen mellom dem og ungdommen. Informantene trekker frem ungdommens relasjoner til andre som betydningsfulle i sin forståelse, noe som kan tyde på et systemisk perspektiv hos informantene.

5.1.3 Arbeidsoppgaver og struktur

Informantene beskriver hvordan arbeidsoppgaver og strukturer både kan fungere som en støtte i arbeidet, og som en hindring. De beskriver også et dilemma mellom arbeidsoppgaver og strukturer og hensynet til relasjonen med ungdommen. Larsen (2004) skriver mye om den miljøterapeutiske organisasjonen, og understreker viktigheten av at oppgaver og fagsyn er tydelig formulert. Han skriver at den mest egnede miljøterapeut kan være uegnet i en dårlig fungerende institusjon.

Personalets enighet om mål og viktige oppgaver vil jeg se på som en viktig måte å kvalitetssikre arbeidet, og bidra til forutsigbarhet for ungdommene. Enighet om terapiens mål, og oppgaver, er to av tre viktige komponenter i den terapeutiske alliansen, og dette blir også viktig for personalet som skal samarbeide rundt en ungdom.

Når informant tre snakker om rapporten hun «må» skrive, peker hun på et krav til kartlegging og dokumentasjon i barneverninstitusjoner. Dette er igjen krav som kan bidra til kvalitetssikring i arbeidet. På den andre siden beskriver informanten dette som krav som tar av tiden hun ønsker å bruke sammen med ungdommen, eller av informantenes energi.

5.2 Posisjonstaking i relasjonsarbeidet

Overordnet har jeg kalt dette funnet for posisjonstaking, og vil i det følgende diskutere hvordan informantene posisjonerer seg i arbeidet i forhold til kommunikasjon, makt og nærhet og avstand i relasjonen.

5.2.1 Nonverbal kommunikasjon

Slik informantene beskriver egen praksis, antar jeg at de alle ville sagt seg enige i påstanden om at «man kan ikke *ikke* kommunisere» (Watzlawick m. fl.1967). I informantens beskrivelser har den analoge, eller nonverbale kommunikasjonen stor plass. De beskriver både en bevissthet rundt det de selv kommuniserer, og en forståelse av ungdommens atferd eller taushet som kommunikasjon.

Informant en beskriver en ungdom som sjekker blikket og kroppsspråket til de voksne, som det første hun gjør når hun kommer inn døren. Basert på dette vet hun om dette er dagen der hun kan slappe av, eller eventuelt spørre om det hun har lyst til. Forstått i lys av

kommunikasjonsteori¹¹ kan man si at den analoge kommunikasjonen henger sammen med *relasjonsaspektet* i kommunikasjonen. Den sier noe om hvordan informanten ser på seg selv, på ungdommen, og på relasjonen dem imellom. Slik jeg forstår informanten har hans analoge kommunikasjon betydning for hva ungdommen kan tillate seg ovenfor ham i en gitt situasjon. Den bestemmer hennes handlingsrom i relasjonen. Ungdommen responderer i sin tur på informantens kommunikasjon ut i fra dette opplevde handlingsrommet (man kan ikke *ikke* respondere) (Watzlawick m. fl 1967).

To av informantene beskriver erfaringer med at en ungdom de har arbeidet med plutselig slutter å snakke med dem. Begge synes å understreke det relasjonelle aspektet i denne kommunikasjonen. De forstår stillheten som at ungdommen har blitt krenket, såret eller fornærmet over noe informanten har sagt eller gjort. Informant en forstår stillheten som respons på at ungdommens mor gjenforteller det han har sagt på et ansvarsgruppemøte. For denne forståelsen er informantens punktivering avgjørende.

I informantenes beskrivelser av ungdommen er det flere eksempler på at ungdommene ikke klarer å sette ord på ting, eller at de ikke kan eller vil snakke om problemer. En av informantene snakker også om språkutfordringer i arbeid med enslige mindreårige asyløkere. Dette kan tyde på at den verbale kommunikasjonen har noen begrensninger i arbeidet med ungdom. Berg og Steiner (2003) understreker viktigheten av å tilpasse seg det enkelte barns kommunikasjonsform, og ikke kun basere seg på det lingvistiske språket. Jeg mener at informantenes beskrivelser viser at dette er et gyldig poeng også i arbeidet med ungdom. Flere av eksemplene viser at analog kommunikasjon i form av informantenes *handlinger* er det som fremstår som betydningsfullt for ungdommen, og for relasjonen. Et eksempel på dette finnes i intervju tre. Informanten beskriver at både hun og kollegaene gjentatte ganger har samtaler med en ungdom som har sluttet å snakke med henne. Ungdommen kan eller vil ikke fortelle hvorfor, og det fører ikke til endring i den fastlåste situasjonen. Det som imidlertid fører frem til en løsning er at informanten stiller i stand til bursdagsselskap for ungdommen. Det kan tenkes at det informanten gjorde i dette eksempelet, var nettopp å tilpasse seg ungdommens kommunikasjonsform. Eksempelet kan også sees i lys av løsningsfokusert terapi, slik det blir beskrevet av Berg og Steiner (2003). De understreker at løsninger som barn (og i dette tilfellet unge) kommer frem til selv, ikke nødvendigvis har noen sammenheng med det opprinnelige problemet. I dette tilfellet prøvde informanten en løsning som var knyttet til det opprinnelige

¹¹ Watzlawick, Bavelas og Jackson (1967)

problemet. Hun ønsket å få vite hva hun hadde sagt eller gjort, og be om unnskyldning for dette. Det som ble løsningen, altså bursdagsfesten, hadde ikke sammenheng med den tidligere konflikten, men førte likevel til at problemet ble løst.

5.2.2 Maktrollen

Relasjonen mellom ungdom og informant er en sosialt og kulturelt betinget komplementær relasjon, der informanten har en overordnet posisjon i forhold til ungdommen (Watzlawick m. fl 1967). En slik overordnet posisjon innebærer også at informanten har mulighet og myndighet til å utøve makt i relasjonen. Informantene beskriver den fysiske maktutøvelsen som negativ for relasjonen til ungdommene. Slik jeg forstår informantene beskriver de også maktutøvelse som ikke er ensidig negativ for relasjonen. Jeg har også funnet eksempler på maktutøvelse i beskrivelsene, der informantene ikke selv definerer det de gjør som bruk av makt. Det interessante ved funnet er altså ikke *om* informantene har en maktrolle eller ei, men hvordan de forvalter denne rollen, og hvordan utøvelsen av makt påvirker relasjonsarbeidet. For å belyse dette mener jeg det er relevant å diskutere informantenes *transparens* i maktutøvelsen, og fra hvilken *posisjon* de utøver makt ovenfor ungdommen.

Informant fire beskriver en situasjon med en ungdom som gjentatte ganger gjemte unna våpen som han brukte mot personalet. Personalet gjennomførte, etter å ha informert sin leder, det informant kaller «uautoriserte razziaer» på ungdommens rom. Bruk av tvang i barnevernsinstitusjoner er regulert av Rettighetsforeskriften. §16 gir anledning til ransaking av beboers rom dersom visse kriterier er til stede: Institusjonens leder skal ta bestemmelser angående ransaking, det skal være begrunnet mistanke, og beboer skal være tilstede under ransakingen¹². Informantens beslutning om ransaking kan sies å bli tatt fra en posisjon om å ivareta personalets sikkerhet, og kanskje også indirekte; ungdommens sikkerhet. Slik jeg forstår informanten er også begge de første kriteriene i rettighetsforeskriften oppfylt i denne situasjonen. Det er det siste kriteriet, om at ungdommen skal være tilstede, og herunder informert om ransakingen, som ikke er oppfylt. Forstått slik kan man si at det er mangelen på transparens som gjør denne maktutøvelsen uheldig, og faktisk også ulovlig.

Informanten forstår i ettertid denne ungdommen atferd som stress og redsel (intervju 3). Han beskriver også at behandlingsopplegget rundt ungdommen bidro til dette, og derfor ble

¹² Med mindre beboer har forlatt institusjonen uten samtykke, eller ikke ønsker å være tilstede (§16 i forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barnevernsinstitusjoner)

evaluert og endret. Praksisen med å ransake denne ungdommens rom, vil kunne forsterke opplevelsen av stress og redsel hos ungdommen, og dermed også den farlige atferden. Samtidig kan det argumenteres for at ungdommens rett til privatliv ikke kan overstyre hensynet til personalets og beboers sikkerhet, og dermed se ransakingen i lys av at personalet skal utøve *forsvarlig omsorg*¹³ ovenfor beboerne. Det å hindre beboers tilgang på våpen, mener jeg er både riktig og viktig i forhold til både forsvarlighet og omsorg. Bruddet på rettighetsforeskriften gjør likevel, etter min mening, at dette eksempelet viser bruk av overmakt hos personalet. Overmakt betegner tilfeller der noen tar makt fra andre, enten skjult eller åpent (Vatne 2006). At ransakingen gjøres i det skjulte, og mangelen på transparens i dette gjør at personalet her misbruker sin makt.

Informant to beskriver at det å tilkalle psykiatrisk ambulans i forhold til en ungdom hun jobbet med, ikke resulterte i negative konsekvenser for relasjonen. I stedet opplevde informanten at ungdommen takket for avgjørelsen som ble tatt. I samtalen med ungdommen opplever jeg at informanten «viser kortene sine», og deler sine tanker og vurderinger om hvorfor ambulansen blir tilkalt. Et annet viktig poeng i dette er forholdet mellom makt og ansvar. I terapi (og også miljøterapi) med barn vil noen hevde at terapeuten har et annet ansvar enn i arbeidet med voksne. Magne Mæhle (2007) påpeker at i motsetning til voksne som vi kan forvente at selv vurderer hvilke forandring de vil oppnå, og hva som er realistiske målsetninger, er barn underlagt voksnes vurderinger og valg. Tilkalling av psykiatriambulansen er et eksempel der informanten tar valg og vurderinger utfra ansvarsposisjon i forhold til ungdommen.

I intervju 4 beskriver informanten at han ikke gidder å legge til rette for en ungdom som han opplever som vanskelig. Fordi ungdommen er avhengig av at informanten tilrettelegger for ham, ser jeg også på dette som en form for maktutøvelse. Man kan kanskje si at informanten i dette eksempelet handler ut fra en posisjon som er preget av relasjonell dissonans (Jensen 2008). Ungdommens atferd har vekket ubehagelige følelser i informanten. Slike følelser kan hindre empati og nysgjerrighet i forhold til ungdommen, og fra denne posisjonen kan maktutøvelsen bære preg av straff.

Det er ikke mulig å komme utenom at informantene har en maktposisjon i forhold til ungdommen. Om utøvelsen av makt virker negativt eller positivt inn på relasjonen mener jeg avhenger av graden av transparens i maktutøvelsen, og fra hvilken posisjon makten utøves fra.

¹³ Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (lovdata.no)

5.2.3 Balansegang mellom nærhet og avstand

Balansegang mellom nærhet og avstand i relasjonsarbeidet er et tema i alle intervjuene. Det lyktes ikke å få frem konkrete beskrivelser av denne bevegelsen i intervjuene, den blir beskrevet om noe intuitivt. Den bevegelsen informantene beskriver er i følge David Campbell (Burck m.fl. 2013) mye av det terapi handler om; å gå veldig nært, og så trekke seg tilbake. Informanten og ungdommen posisjonerer seg hele tiden i forhold til hverandre, og disse posisjonene er i konstant endring (Burell 2011).

En av informantene beskriver bevegelsen avstand-nærhet som en følelse, eller noe som ligger i ryggmargen. En slik beskrivelse vitner om en forståelse av at det er informanten som innehar denne egenskapen, og som alene styrer en slik bevegelse uavhengig av den andre. Jeg forstår likevel denne bevegelsen mellom nærhet og avstand som noe som oppstår relasjonelt. I lys av et kommunikasjonsperspektiv kan man se for seg at informantens bevegelse er en respons på det ungdommen kommuniserer non-verbalt. I tillegg til en relasjonell forståelse av denne bevegelsen, mener jeg man ikke kan se bort fra miljøterapeutenes erfaring med relasjonsarbeid, og at de har utviklet en slags intuisjon eller sensitivitet i forhold til å justere seg i relasjonen. Informant tre forteller om erfaringer med at hun noen ganger har tråkket for mye på, og noen ganger vært for tilbakelemt. Hun forteller at hun justerer seg etter det.

Jeg forstår informantens beskrivelse av bevegelsen nærhet-avstand som noe som oppstår relasjonelt, og som kan forstås som en respons på det relasjonelle aspektet ved kommunikasjonen mellom partene. I tillegg til denne forståelsen, mener jeg at man ikke kan se bort fra de integrerte personlige og profesjonelle erfaringene miljøterapeuten har, og at de med erfaring opparbeider seg en sensitivitet eller intuisjon som bidrar i den terapeutiske relasjonen.

5.3 Relasjonsarbeid med utgangspunkt i daglige hendelser

Relasjonsarbeid i en miljøterapeutisk kontekst er ikke avgrenset i tid, sted og rom slik som mye annen terapi. Relasjonsarbeid med ungdom i en slik kontekst innebærer samtaler, men også måltider, bilkjøring, husvask og fritidsaktiviteter. Jeg har vært opptatt av hvordan institusjonskonteksten påvirker informantene i relasjonsarbeidet. Noe som fremstår som betydningsfullt er de daglige hendelsene som informant og ungdom er sammen om.

5.3.1 Samskaping av relasjonen og felles meningsskaping

At relasjonen mellom informant og ungdom er noe som *fremforhandles* blir for meg tydelig i informantenes beskrivelser. En slik fremforhandling tar gjerne utgangspunkt i daglige hendelser. Informant tre beskriver et problem hun hadde i arbeidet med en ungdom; Hun klarte ikke å vekke ungdommen, og få ham opp om morgenen slik at han kom seg på skolen. Ungdommen gikk imidlertid på skolen når kollegaene hennes var på jobb. Informanten beskriver hvordan hun hadde samtaler med ungdommen om hvordan de sammen kunne løse dette. Ungdommen fortalte henne hvordan han ønsket å bli vekket, blant annet at informanten måtte «rugge» i ham. Et slikt enkelt eksempel kan illustrere premissene i det Gergen og Gergen har kalt *relasjonell praksis*; Informanten handler på en måte som er *etisk forsvarlig* ved at ungdommen selv får bestemme hvordan han ønsker å bli vekket. Hun er *fleksibel*, og handler ikke på en forhåndsbestemt måte. I dette eksempelet får heller ikke den profesjonelles ideer og språk *forrang* ovenfor ungdommens¹⁴.

Når informant fire snakker om det feilslåtte behandlingsopplegget rundt en ungdom han har jobbet med, sier han at «vi handlet jo i god tro». Miljøterapeutenes handlinger som var ment for å trygge ungdommen, bidro til det motsatte. Informanten beskriver at ungdommen var redd de voksne, og at han i ettertid forstår ungdommens utagering som et forsøk på å forsvare seg selv. Dette eksempelet mener jeg understreker viktigheten av å skape felles mening i relasjonen mellom ungdom og informant. Konflikten i relasjonen mellom informant en og ungdommen han hadde uttalt seg om i et hovedmøte kan også illustrere dette. Ungdommen opplevde seg krenket av å få gjenfortalt informantens forståelse av henne og hennes problemer. Slik jeg forstår disse eksemplene kommer informantenes ekspertrolle og definisjonsmakt i veien for en felles meningsskaping med ungdommen.

Michael Whites begrep «the condition of transparency» handler om at terapeuten «viser kortene» ved å gi klienten innsikt i de tanker og ideer som styrer terapeuten, og oppmuntre klienten til å stille spørsmålstegn til disse (Mæhle 2007). Å «vise kortene» i disse eksemplene kunne for eksempel innebære at informant fire gav ungdommen innsikt i tankene bak behandlingsopplegget. Det kunne også handlet om at ungdom og informant en satt *sammen* i ansvarsgruppemøte der informanten delte sin forståelse av hennes problematikk. I begge tilfeller forutsetter «the condition of transparency» at ungdommen oppmuntres til å stille spørsmål til tanker og forståelse hos informanten. Eksemplene ovenfor mener jeg er gode argumenter for viktigheten av transparenens i det miljøterapeutiske arbeidet med barn og unge.

¹⁴ Jmf. Gergen og Gergens arbeider med relasjonelle praksiser (Lock og Strong 2014).

og at transparens kan bidra til felles forståelse og meningsskaping i relasjonen miljøterapeut-ungdom.

Informantene snakker om at ungdommene de arbeider med noen ganger ikke kan- eller vil snakke om problemer. I terapi med barn argumenterer Rolf Sundet (2007) for at man må tåle en opplevelse av fragmentering og brudd i meningsdannelser i arbeidet. Dette mener jeg blir aktuelt også i arbeid med ungdom. Seikkula (2000) beskriver viktigheten av det å følge pasienten i det de er opptatt av, heller enn å gjøre seg opp en mening om problemet på bakgrunn av tolkninger og observasjoner. Sundet (2007) skriver at «Kanskje er det nettopp i arbeidet med barn at en settes på prøve i det å unngå å skape for mye mening for fort. I stedet skal en heller fordype seg og bli en del av de opplevelser barn er i og er opptatt av» (s.138). Slik blir *tiden* av betydning for en felles meningsskaping. Felles meningsskaping, eller felles forståelse av det som er vanskelig kan ta tid i dette arbeidet. Mine informanter snakker om at det kan ta flere år før de får ta del i ungdommens forståelse av det de har opplevd, eller deres forståelse av de voksnes intensjoner og handlinger. Jeg tenker at dette handler om det Sundet skriver om; ikke alle barn og unge kan eller vil snakke om det som er vanskelig.

Miljøterapikonteksten gir, etter min mening, mulighet til å skape felles mening av de enkelte daglige hendelsene som informant og ungdom opplever sammen. Konteksten gir også en mulighet til å fordype seg i det ungdommen er opptatt av. Den terapeutiske tiden inneholder en strukturell og en innholdsmessig del. Begge er av betydning for den prosessen med å samskape relasjonen, og skape felles mening. Strukturelt er det av betydning hvor lenge ungdommen skal være i institusjonen. Innholdsmessig må det være realistiske muligheter til å gi det miljøterapeutiske arbeidet et relasjonsmessig innhold.

5.3.2 Ressursfokus og tykke historier

Informantene forteller en tykkere historie om ungdommene de jobber med, enn den problemmettede fortellingen. Det er også tydelig at de både leter etter, og får øye på ungdommens ressurser, selv når ungdommen oppleves som mest krevende. Informant 3 forteller i den anledning om en ungdom som rømmer til utlandet, hun sier; *og vi ble jo litt imponert da *latter* over at hun greide å organisere dette (Informant 3, s. 17, linje 606)*. Ungdommens handling er både alvorlig, og vekker bekymring. Likevel forteller informanten en tykkere historie om ungdommen, og peker på det fraværende, men implisitte i fortellingen (Holmgren 2008).

Konteksten som informantene jobber i innebærer at de er sammen med ungdommen i flere døgn i strekk, og at det er en bredde og variasjon i de opplevelsene og erfaringene de gjør seg sammen med ungdommen. Narrativ praksis handler om å utvide folks narrative ressurser, og gjøre det mulig for dem å endre sitt forhold til sine historier. Det vil være rimelig å anta at ungdommene som informantene beskriver ofte har en tynn eller problemmettet identitetshistorie. Det vil også være rimelig å anta at noen ungdommer ikke vil, eller kan snakke sine livserfaringer, ressurser eller unntak. Institusjonskonteksten og miljøterapeutrollen gir etter min mening noen muligheter for å hjelpe ungdommene til å utvide sin identitetshistorie:

- Ved at ungdommen kan *fortelle* om livserfaringer som ikke henger sammen med historien om problemet, og gjerne med utgangspunkt i daglige hendelser.
- Ved at informanten kan *få øye på* ressurser eller erfaringer, som ungdommen viser, men ikke setter ord på.
- Ved at informanten kan *tilby* aktiviteter, erfaringer og opplevelser som kan bidra til at ungdommen får livserfaringer som ikke passer sammen med den problemmettede fortellingen.
- Ved at informanten kan bruke daglige hendelser og viktige øyeblikk til å hjelpe ungdommen til å *skifte fokus* fra et ensidig fokus på problemet – til å se løsninger.

Duncan (2012) skriver at terapeutens evne til å mobilisere klientens ressurser og medvirkning av stor betydning for utfallet av terapien. Et betydningsfullt tema i intervjuene er informantenes blikk for, og tro på ungdommenes ressurser. De beskriver også håp og ambisjoner for ungdommene. Informant fire beskriver det slik: *Jeg skal ha de samme ambisjonene for de ungdommene jeg jobber for, som jeg har for egne barn* (s.27, linje 1009).

5.3.3 Relasjonsarbeid gjennom terapeutisk samvær

Ungdommene som informantene jobber med har ofte mer bruk for *samvær* enn samtale (Olkowska og Landmark 2009). Gjennom samværet tilbyr informantene tid, rom, tilgjengelighet, felles fokus og mulighet for mestringsopplevelser. Informant en snakker om at han bruker aktivitet for å hjelpe ungdommen ut av en negativ setting, der ungdommen graver seg ned i tunge tanker. Slik kan aktivitet hindre et ensidig fokus på problemer. Denne informanten snakker også om å gi ungdommen et «repertoar». Ved å prøve ut ulike aktiviteter

kan ungdommen få bedre kjennskap til seg selv, hva hun liker og ikke liker og mestringsopplevelser. Dette kan bidra til at ungdommen får utvidet sin egen identitetshistorie.

Når informantene beskriver samværet med ungdommen snakker de om at ungdommen skal føle seg satt pris på, at de vil gi dem tillit, at de vil bli bedre kjent og at de ønsker å jobbe proaktivt (tilby før de trenger å spørre). De understreker viktigheten av å være genuine, og beskriver at ungdommen merker om informanten ønsker samværet eller ikke. Disse beskrivelsene understreker etter min mening at samværet er en form for kommunikasjon i relasjonsarbeidet. Den er knyttet til det relasjonelle aspektet ved kommunikasjonen, og tar hensyn til ungdommens kommunikasjonsform heller enn kun å basere seg på det lingvistiske språket.

En av miljøterapiens premisser er overførbarheten til «livet utenfor» (Olkowska og Landmark 2009). Flere av informantene snakker i intervjuene om den viktige oppgaven det er å sette ungdommene i stand til å klare seg selv som voksne. Slik blir daglige gjøremål og samværet i aktiviteter en øvingsarena. Ungdommen kan tilegne seg ferdigheter som de kan nyttiggjøre seg også utenfor institusjonen. Informantene fungerer som rollemodeller i dette. Informantene beskriver ulike måter å være rollemodell på. Det kan handle om praktiske gjøremål som å vise ungdommen hvordan man vasker klær (informant tre). Informant en beskriver hvordan han falt på skøytebanen sammen med en ungdom, og at de enda kan le av dette. Slik jeg forstår informanten ønsker han å ufarliggjøre det å ikke lykkes med alt man prøver på. Han sier også at han vil gi ungdommen erfaring med det å «tørre å drite seg ut i lag» (Informant en).

6 Avsluttende kommentarer

Denne studiens hensikt har vært å få en økt innsikt i miljøterapeuters relasjonsarbeid med unge plassert i institusjon etter barnevernloven. Problemstillingen jeg ønsket å få svar på var *Hvilke faktorer beskrives av miljøterapeuter som betydningsfulle for relasjonsarbeid med plasserte barn og unge.*

Forskningsspørsmålene var:

- *Hvordan arbeider miljøterapeuter med relasjonsarbeid i praksis?*
- *Hvilke muligheter og begrensninger gir institusjonskonteksten?*
- *Hvordan påvirker profesjonelle og private faktorer relasjonsarbeidet?*

IPA analysen endte med tre hovedfunn, og til sammen ni underfunn, som beskrevet i kapittel 4 og 5.

I diskusjonen har jeg argumentert for at informantene integrerer ulike teoretiske perspektiver i sitt faglige utgangspunkt for relasjonsarbeidet. Dette viser også til en egenskap ved miljøterapien; at den forholder seg til flere ulike teoretiske retninger. Informantene synes å integrere barnespesifikk kunnskap, med systemisk og narrativ forståelse av ungdommen og deres problematikk. I arbeidet baserer de seg både på terapi-intern og terapi-ekstern kunnskap. Informantene bruker alle seg selv og sitt personlige liv i arbeidet, men beskriver dette ulikt. Forstått med teorien om relasjonell resonans (Jensen 2008) gir institusjonskonteksten muligheter for gjensidig resonans mellom informant og ungdom. Konteksten skaper på samme måte en risiko for relasjonell dissonans i arbeidet.

Informantene synes å forstå relasjonsarbeidet i en vid kontekst. Denne konteksten favner hendelser eller endringer i ungdommens liv, deres relasjoner til venner og familie, og arbeidsmiljø og kollegaer. Informantene synes altså å ha en systemisk forståelse, med et blikk for hvordan ulike deler av et system påvirker hverandre. Informantenes makker blir trukket frem som en betydningsfull kontekstuell faktor hos alle informantene. Jeg har argumentert for at en god relasjon til kollegaen kan bidra positivt ved sin sirkulære påvirkning på relasjonen mellom informant og ungdom. Den har innvirkning på informantens trivsel og trygghet, og hindrer slitasje og sykemeldinger. Jeg har også argumentert for at flere miljøterapeuter på jobb kan virke beskyttende mot negative konsekvenser av relasjonell dissonans mellom informant og ungdom: ved at miljøterapeutene kan gjøre skifter i hvem som arbeider med den enkelte ungdom, og ved tilgangen på kollegaveiledning.

Informantene beskriver arbeidsoppgaver og struktur som en ressurs i arbeidet, dersom det er enighet rundt prioriteringer og fordeling av disse. De beskriver også oppgaver og struktur som en belastning dersom de opplever uenighet i personalgruppen. Pålagte arbeidsoppgaver kommer noen ganger i konflikt med hensynet til relasjonen, og informantene står da ovenfor et valg. Lojaliteten til kollegaer og avgjørelser tatt i personalgruppen veier tungt i dette. Jeg har sett dette i sammenheng med Larsen (2004) sitt fokus på den miljøterapeutiske organisasjonen, og at oppgaver og fagsyn må være tydelig formulert for at miljøterapeutene skal kunne ivareta sine oppgaver. Jeg mener også at dette funnet viser viktigheten av hyppig evaluering og eventuell tilpasning av for eksempel behandlingsopplegg rundt en ungdom.

Det andre hovedfunnet handler om posisjonering i relasjonsarbeidet. Informantene er opptatt av den nonverbale kommunikasjonen i relasjonsarbeidet, både det de selv og ungdommen kommuniserer. Forstått i lys av kommunikasjonsteori, henger dette sammen med det relasjonelle i kommunikasjonen. Slik jeg forstår informantene, tilpasser de seg en kommunikasjonsform hos ungdommen, som ikke kun baserer seg på det lingvistiske språket. Slik tilpasser de seg også unge som ikke kan eller vil snakke om problemer. Handlinger som informantene gjør, fremstår som betydningsfull kommunikasjon, og kan representere løsninger på problemer som ikke nødvendigvis har sammenheng med det opprinnelige problemet.

Relasjonen mellom informant og ungdom er en komplementær relasjon, der informanten har en maktposisjon ovenfor ungdommen. I informantenes beskrivelser av maktbruk er det den fysiske makten som beskrives. Jeg har beskrevet eksempler fra datamaterialet der jeg mener informantene tar i bruk sin maktposisjon, også i tilfeller de ikke beskriver dette selv. Jeg har argumentert for at posisjonen makten utøves fra, og graden av transparens i utøvelsen har konsekvenser for om maktutøvelsen får negative konsekvenser for relasjonen. Muligheter for ungdom og informant til å skape felles mening av det som har skjedd er også betydningsfullt i dette.

Informantene beskriver en bevegelse mellom nærhet og avstand i relasjonsarbeidet. Denne bevegelsen har jeg forstått i lys av kommunikasjonsteori, der informant og ungdom responderer på hverandres nonverbale, eller relasjonelle kommunikasjon. Samtidig har jeg påstått at bevegelsen vitner om en sensitivitet hos miljøterapeutene som baserer seg på erfaring; det Larsen (2004) kaller den integrerte miljøterapeutrollen. Det er også de

informantene med lengst erfaring i utvalget mitt som reflekterer mest rundt integrering av personlig og profesjonell kunnskap eller erfaring.

Det tredje hovedfunnet handler om relasjonsarbeid med utgangspunkt i daglige hendelser. Informantene beskriver relasjonsarbeidet som en samskapende prosess. Jeg har hevdet at institusjonskonteksten gir muligheter for at informant og ungdom kan samskape relasjonen, og skape felles mening. Institusjonskonteksten kan bidra til en relasjonell praksis som tar utgangspunkt i hverdagsaktiviteter eller små hendelser gjennom dagen. I det miljøterapeutiske arbeidet blir aktivitet, terapeutisk samvær og tid viktige premisser for samskaping av relasjonen, og felles meningssskaping.

Informantene beskriver alle et ressursfokus i forhold til de ungdommene de arbeider med. Institusjonskonteksten skaper noen muligheter for å snakke om, oppleve eller utvide ungdommens ressurser eller unntak fra en problemmettet historie. Derfor har jeg hevdet at institusjonskonteksten gir gode muligheter for at ungdommene kan få utvidet sin identitetshistorie.

Institusjonskonteksten gir også muligheter for terapeutisk samvær, i tillegg til samtalen. Gjennom samværet kan informant og ungdom bli bedre kjent, og ungdommen kan få opplevelser med mestring og utvide sin identitetshistorie. Jeg har også argumentert for at samværet er en form for kommunikasjon i arbeidet, som henger sammen med det relasjonelle aspektet i kommunikasjonen. Gjennom samvær kan informantene vise ungdommen tillit og at de er satt pris på. Gjennom samværet fungerer informanten som en rollemodell, og samværet er viktig som en treningsarena for livet utenfor institusjonen. Denne overføringsverdien er et viktig premiss for miljøterapi.

6.1 Implikasjoner for praksis

Informantens beskrivelse av viktigheten av kollegaen kan ha implikasjoner for en praksis der en god matching mellom kollegaer, og stabilitet i team blir vektlagt. På et systemnivå kan den bidra i en diskusjon rundt etablering av enetiltak med en til en bemanning.

Funnet som handler om informantenes maktrolle kan bidra til en økt bevisstgjøring i forhold til når og hvordan miljøterapeutene utøver makt ovenfor ungdommene de arbeider med. Studien kan slik bidra i en diskusjon rundt temaet nødvendig/ansvarlig bruk av makt og overmakt/maktmisbruk.

Studien kan også bidra til en økt innsikt i viktigheten av den nonverbale kommunikasjonen i relasjonsarbeidet. Og i hvor stor grad miljøterapeutene baserer seg på denne i sitt arbeid.

6.2 Fremtidige forskningsspørsmål

Informantene i denne studien ble spurt om å beskrive egen praksis med unge plassert i barneverninstitusjon. Funnene viser at informantene beskriver en rekke faktorer som påvirker dette arbeidet. Studien har, etter min mening en bred forståelsesramme for relasjonsarbeid. Tidsaspekt og omfang har imidlertid gjort at det ikke har vært mulig å gå dypt inn i hver faktor, tema eller funn. Forslag til videre forskning vil derfor kunne innebære et fokus på enkelttema. Slik vil man kunne få rikere beskrivelser og en dypere forståelse av disse. Med utgangspunkt i denne studien vil jeg foreslå to forskningsspørsmål.

- *Hvordan beskriver miljøterapeuter sin maktrolle, og hvordan forholder de seg til lovverket i praksis?*
- *Hvordan forstås og benyttes nonverbal kommunikasjon i det miljøterapeutiske arbeidet?*

9 Litteraturliste

Bagge (2007): *Refleksjoner omkring begrepet «ikke-vitende posisjon»*, Fokus på familien, 2

Bateson, Gregory (2002): *Mind and nature, a necessary unit*, Hampton Press, Inc., Cresskill, New Jersey

Burell, Sara (2011): *“Ikke faen om jeg er et offer!” Menns fortellinger om seksuelle overgrep i oppveksten*. Masteravhandling i kriminologi Institutt for kriminologi og retts sosiologi Universitetet i Oslo

Formatert: Skrift: Kursiv

Berg, Insoo Kim og Steiner, Therese (2003): *Children's solution work*, W.W Norton and company: New York

Burck, Barat og Karver (red) (2013): *Positions and Polarities in Contemporary Systemic Practice: The Legacy of David Campbell*. Karnac Books Ltd: London

Dallos, Rudi og Vetere, Arlene (2005): *Systemic therapy and attachment narratives* Routledge: New York

Formatert: Engelsk (USA)

Dallos, Rudi og Vetere, Arlene (2009): *Researching psychotherapy and counselling* Open University Press: New York

DeJong, Peter og Beg, Insoo Kim (2002): *Løsningsskapende samtaler* Gyldendal Akademisk: Oslo

Duncan, Barry (2012): *Bli en bedre terapeut* Gyldendal Akademisk: Oslo

Dybvig og Dybvig (2003): *Det tenkende mennesket. Filosofi og vitenskapshistorie med vitenskapsteori*. Tapir akademisk forlag: Trondheim

Foucault, Michel (1999): *Seksualitetens historie 1* Exil/Pax Forlag: Oslo

Fruggeri, Laura (1992): *Therapeutic process as the social construction of change*
I McNamee, Sheila og Gergen, Kenneth (1992): *Therapy as social construction* Sage Publications, London

Gergen, Kenneth og Gergen, Mary (2013): *Social Konstruktion, ind i samtalen* Dansk Psykologisk Forlag-, Danmark

Holmgren, Allan (2008). *Det fraværende, men implicitte*.
I: *Psykolog nyt*. (Nr 9), s. 16-21.

Jensen, Per (2009): *Ansikt til ansikt*.
Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo

Jensen, Per og Ulleberg, Inger (2012): *Mellom ordene*.
Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo

Jensen, Per (2008): *The Narratives Which Connect... A Qualitative Research Approach to the Narratives which Connect Therapists' Personal and Private Lives to their Family Therapy Practices*
Doctorate of Systemic Psychotherapy: University of East London/ Tavistock Clinic

Johnsen, Astri og Torsteinsson, Wigdis (2012): *Lærebok i familierapi*.
Universitetsforlaget AS: Oslo

Kvale og Brinkmann (2012): *Det kvalitative forskningsintervju*
Gyldendal Akademisk: Oslo

Langdridge (2006): *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative og kvantitative Tilnærminger*.
Tapir Akademisk forlag: Trondheim

Larsen (2004): *Miljøterapi med barn og unge*
Universitetsforlaget: Oslo

Larsen (2012): *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*
Fagbokforlaget: Bergen

Lock, Andy og Strong, Tom (2014): *Sosialkonstruksjonisme, teorier og tradisjoner*
Fagbokforlaget: Bergen

Lundby, Geir (red) (2009): *Terapi som samarbeid, om narrativ praksis*
Pax Forlag as, Oslo

Mæhle, Magne (2003): *Re--inventing the child in family therapy*
University of Bergen: Norway

Mæhle, Magne (2000): *Bruk av barnespesifikk kunnskap i familierapi*
Fokus på familien, 28

Norcross, Lambert (2010): *Evidence-based therapy relationships*
I Norcross (red) *Evidence-based therapy relationships*

Olkowska, Alicja og Landmark, Berit (2009): *Hva gjør miljøterapi til terapi?*
Fontene 9/2009

Olkowska, Alicja (2012): *Familieterapeutens personlige historier og erfaringer I familieterapi*, Masteroppgave i Master i Familiebehandling med særlig fokus på barn og unge
Høgskolen i Oslo og Akershus: Fakultet for samfunnsfag

Røkenes, Odd Harald og Hanssen, Per- Halvard (2012): *Bære eller bryte, kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*.
Fagbokforlaget, Bergen

Seikkula, Jaakko (2000): *Åpne samtaler*
Tano Aschehoug

Shirk og Karver (2010) *Alliance in Child and Adolescent Psychotherapy*
I Norcross (red) *Evidence-based therapy relationships*

Smith, Jarman og Osborn (1999): *Doing Interpretative phenomenological analysis*,
I Murray og Chamberlain (red): *Qualitative health psychology*
Sage: London

Formatert: Engelsk (USA)

Storø (2005): *Å gå over brennende bruer. En kvalitativ studie av barneverningdommers Overgang til en selvstendig tilværelse*
Hovedoppgave i sosialt arbeid: Hovedfagstudiet ved Høgskolen i Oslo

Svendsen (2007): *Utvikling av allianse i psykoterapi med barn*. I Haavind og Øvreeide (red.) *Barn og unge i psykoterapi, samspill og utviklingsforståelse*
Gyldendal Akademiske: Oslo

Sundet, Rolf (2007): *Psykoterapi uten problem*. I Haavind og Øvreeide (red.) *Barn og unge i psykoterapi, samspill og utviklingsforståelse*
Gyldendal Akademisk: Oslo

Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*
Fagbokforlaget: Bergen

Vatne, Solfrid (2006): *Korrigere og anerkjenne. Relasjonens betydning i miljøterapi*
Gyldendal Akademiske: Oslo

Watzlawick, Bavelas og Jackson (1967): *Pragmatics of human communication A study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes*
W.W Norton and company, New York

White, Michael (2009): *Kart over narrativ praksis*
Pax Forlag: Oslo

Øfsti, Anne (2010): *Parterapi, kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*
Universitetsforlaget: Oslo

INTERVJUGUIDE

Hvordan beskriver miljøterapeuter sitt relasjonsarbeid med institusjonsplasserte barn og unge?

Husk å anonymisere ungdommer, interessert i eksempler..

1. BAKGRUNN

- Hvilken utdanning har du?
- Hvilken stilling innehar du nå?
- Kan du si litt om hvilken erfaring du har som er relevant for oppgavens tema?

2. SKAPE RELASJONER (inntaks fasen)

- Kan du fortelle med om det første møtet eller den aller første tiden med en ungdom du har jobbet med
- Hvilken situasjon var du i? (sted, tid, rom)
- Hva ble viktig for deg?
- Hva ble utfordrende

3. OPPRETHOLDE RELASJONER

- Kan du fortelle om en relasjon til en ungdom som har vart over tid?
- Hvilken situasjon var du i (sted, tid, rom)
- Hva ble viktig for deg
- Hva ble utfordrende

4. EKSEMPLER

- Kan du fortelle om erfaringer/eksempler/fortellinger fra egen praksis der relasjonsarbeidet har vært utfordrende?
- Hva ble viktig
- Hvordan kan andre se at dette er viktig for deg?

5. RELASJONSARBEID I EN MILJØTERAPEUTISK KONTEKST

- Kan du fortelle litt om rammene rundt ditt relasjonsarbeid/den miljøterapeutiske konteksten du jobber i?
- Hvilken betydning har denne konteksten for ditt relasjonsarbeid?
- Hvilken betydning har andre faktorer (stikkord: tid, ressurser, personlig liv, fysiske rammer...)

6. AVSLUTNING

- Gjennom dette intervjuet har jeg prøvd å få frem dine beskrivelser av relasjonsarbeid. Hva du vektlegger som viktig i dette arbeidet, og hvordan dette kommer til uttrykk i din praksis. Jeg har også vært opptatt av hvilken betydning «den andre» i relasjonen har for arbeidet. Er det noe mer du kommer på rundt dette temaet som er viktig å få med?

Informasjonsskriv og samtykke til intervju i forbindelse med masteroppgave i familierapi og systemisk praksis

Prosjekt: Hvordan beskriver miljøterapeuter relasjonsarbeid med institusjonsplasserte barn og unge?

Ansvarlig: Monica Bøe

Veileder: Lennart Lorås

Stuedsted: Diakonhjemmet Høgskole I Oslo.

Studieretning: Mastergradstudiet i familierapi og systemisk praksis.

I min masteroppgave ønsker jeg å få økt innsikt i miljøterapeuters beskrivelse av det å drive relasjonsarbeid med institusjonsplasserte barn og unge. –Forskningsprosjektet er kvalitativt, og jeg ønsker å bruke intervju/samtale som metode. –I denne forbindelse ønsker jeg å intervju 3-5 miljøterapeuter som har erfaring med relasjonsarbeid i barnevernsinstitusjoner. Intervjuet vil ta 30 min – 1 time å gjennomføre. Dersom du ønsker å trekke deg fra prosjektet underveis, kan du når som helst gjøre det uten nærmere redegjørelse. Intervjuene vil bli gjennomført høsten 2015 og oppgaven er planlagt ferdigstilt i mai 2016

Jeg vil ta lydopptak av intervjuet som vil bli lagret på PC og deretter transkribert. Materialet som blir lagret vil ikke inneholde personopplysninger. Ved ferdigstilling av oppgaven vil lydopptak, utskrift av opptak og eventuelt annet datamateriale bli slettet. Det vil ikke være mulig å identifisere enkeltpersoner i den ferdige masteroppgaven, og alle innsamlede opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Dersom det er ønskelig kan du få en utskrift av det transkriberte intervjuet.

Dersom dette kan være interessant for deg å delta i, setter jeg pris på om du kontakter meg pr. e-post eller telefon. Ta også gjerne kontakt dersom du lurer på noe, eller ønsker mer informasjon om prosjektet. Interesserte deltakere vil bli bedt om å fylle ut vedlagt samtykkeskjema.

Monica Bøe

Tlf: 93880198/97079626

E-post: monicaboe83@gmail.com

Samtykkeerklæring

Ja, jeg har lest overnevnte informasjon og samtykker i å bli intervjuet i forbindelse med masteroppgave i familierapi og systemisk praksis v/ Monica Bøe.

Prosjektets arbeidstittel er: Hvordan beskriver miljøterapeuter sitt relasjonsarbeid med institusjonsplasserte barn og unge?

Navn:.....

Adresse:.....

Telefon:.....

Sted/ dato/ signatur informant

Sted/ dato/ signatur student

.....

.....

INTERVJU 1

18.09.2015 (46 minutter, 28 sekunder)

I=informant

F=forsker

Pauser er markert med (.) Et punktum markerer ett sekund. Identifiserende informasjon er fjernet og erstattet med (...)

1. I: Skal du se at alt virker før vi starter?
2. F: ja, jeg har testet den, men jeg tar en dobbel.. en dobbel kilde sånn i tilfelle
3. I: ja
4. F: sånn
5. I: ja
6. F: Ja, så det som er litt ehh, saken da..
7. I: jeg slår telefonene på lydløs, sånn at ehh.. ja
8. F: det er at ehh.. oppgaven handler jo om relasjonsarbeid
9. I: Ja
10. F: og ehh, og det jeg er ute etter litt er egentlig sånn dine beskrivelser og dine erfaringer
11. I: Ja
12. F: Av det å drive relasjonsarbeid med institusjonsplasserte barn og ungdom. (uhørlig)
13. I: Ja
14. F: Så jo flere på en måte, historier og eksempler og sånn du har jo bedre er det egentlig for meg. Så er det jo selvfølgelig det å anonymisere de ungdommene..
15. I: Ja
16. F: Ehh, men det er du no jo vant til
17. I: Ja
18. F: Men jeg har først litt sånn bakgrunnsinformasjon da
19. I: Mhm
20. F: Så da lurer jeg på hva slags utdanning du har?
21. I: Jeg har vernepleier utdanning.. ...
22. F: Mhm
23. I: og så har jeg påbegynt masterutdanning
24. F: Ja
25. I: men jeg husker ikke hva den masteren het, for det er så lenge siden jeg holdt på med den
26. F: Nei *ler*
27. I: Jeg skal slutføre den nå, jeg snakket med avdelingsleder om, å få fullført det
28. F: Ja, og så ehh: hvilken stilling har du pd, pt, hva heter det? Per dags dato?
29. I: det er miljøterapeut ehh.. avdeling (...)
30. F: Ja
31. I: før (...)
32. F: Ehh.. og litt sånn, hvis du skal si litt kort om erfaringen din i feltet, du begynte jo litt og si om, litt om det isted
33. I: Ja, (kremt) . Jeg har bakgrunn ehh, første arbeidet med helse og ehh, på (...)
34. F: mhm
35. I: Ehh, jobbet på en lukket avdeling med brukere som var litt frustrerte og utfordrende
36. F: Mhm